

DİVAN EDEBİYATI ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

The Journal of Ottoman Literature Studies

ULUSLARARASI HAKEMLİ AKADEMİK DERGİ

Sayı 30, İstanbul 2023, 513-550

TÜRK EDEBİYATINDA MİKDÂD VE MİYÂSE HİKÂYELERİ

Fatih Yaman

Doktora Öğrencisi, Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Türk İslam Edebiyatı Ana Bilim Dalı, (*fyaman-84@hotmail.com*), ORCID: 0000-0002-9154-3128/**PhD Student, Hitit University, Faculty of Divinity Department of Turkish-Islamic Literature**

Seydi Kiraz

Doç. Dr., Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Türk İslam Edebiyatı Ana Bilim Dalı, (*seydikiraz.27@gmail.com*), ORCID: 0000-0003-4941-3909/**Assoc. Prof., Hitit University, Faculty of Divinity Department of Turkish-Islamic Literature**

Makale Bilgisi/Article Information

Araştırma Makalesi/Research Article

Geliş Tarihi/Received: 01.04.2023

Kabul Tarihi/Accepted: 08.05.2022

Yayın Tarihi/Published: 30.06.2023

Yayın Sezonu: Bahar

Atıf/Citation

Yaman, Fatih, Kiraz, Seydi (2023), "Türk Edebiyatında Mikdâd ve Miyâse Hikâyeleri", Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi, 30, 513-550.

Yaman, Fatih, Kiraz, Seydi (2023), "Mikdâd and Miyâse Stories in Turkish Literature", Journal of Ottoman Literature Studies, 30, 513-550.

*Bu makale iThenticate programıyla taranmıştır.
This article was checked by iThenticate.*

* Bu makale, *Abdînin Mikdâd Bin Esved ve Miyâse Mesnevisi (İnceleme -Metin- Tıpkıbasım)* adlı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

Türk Edebiyatında Mikdâd ve Miyâse Hikâyeleri

Özet

Mikdâd ve Miyâse hikâyesi, ilk kez Bekrî'nin 13. yüzyılda yazdığı *el-Envâr* adlı Arapça siyerinde görülmüş, daha sonraki yüzyıllarda ise tercüme yoluyla Türk edebiyatına girmiş bir aşk hikâyesidir. 14-16. yüzyıllarda çeşitli siyer kitaplarında bu hikâyenin manzum ve nazım-nesir karışık şekillerine rastlanmıştır. Bu konu, siyerlerin dışında 16. yüzyıl şairlerinden Abdî tarafından müstakil bir mesnevi olarak ortaya konulmuştur. Sonraki yüzyıllarda da müellifi belli olmayan mecmualarda Mikdâd ve Miyâse hikâyelerine rastlanmıştır. Tespit edilen hikâyelerin bir bütün halinde tasnif ve tahlil edileceği bu çalışmada, öncelikle Türk edebiyatında siyer türünün ortaya çıkışı ve gelişimi ile ilgili kısa bir bilgi verildikten sonra hikâye kahramanları olan Mikdâd ve Miyâse tanıtılacaktır. Özellikle, kaynaklarda hakkında bilgi verilen Mikdâd bin Esved'in tarihi, dinî şahsiyeti ve bu şahsiyetin efsanevî bir halk kahramanına dönüşümü üzerinde durulacaktır. Ardından ana hatlarıyla, Arap ve İran edebiyatında tespit edilen Mikdâd ve Miyâse konulu eserlerden söz edilecektir. Çalışmanın ana eksenini oluşturan Mikdâd ve Miyâse hakkında literatür taraması yapılacak, yazma eser kütüphanelerinde yapılan tarama sonucu elde edilen nüshalar tanıtılacak ve muhtevasında Mikdâd ve Miyâse hikâyesi bulunan Türkçe eserlere değinilecektir. Ayrıca Anadolu'nun çeşitli bölgelerinde sözlü geleneğe dönüşen Mikdâd ile ilgili menkabeler de ele alınacak, menkabelerin muhteva itibarıyla benzerlikleri ve farklılıkları ortaya konacak, bu eserler şekil ve tür bakımından değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: *Mikdâd bin Esved, Mikdâd ve Miyâse, Bekrî, Darîr, Muhammed, Münîrî, Abdî.*

Mikdâd and Miyâse Stories in Turkish Literature

Abstract

The story of Mikdâd and Miyâse is a love story that was first seen in Bekrî's Arabic biography called *al-Envâr*, written in the 13th century, and entered Turkish literature through translation in the following centuries. In the 14-16 centuries, various verse and verse-prose mixed forms of this story were encountered in various biographies of the prophet Muhammed. This subject was put forward as an independent masnawi by Abdî, one of the 16th century poets, apart from the siyars. In the following centuries, the stories of Mikdâd and Miyâse were found in magazines whose authors were not known. In this study, in which the identified stories will be classified and analyzed as a whole, firstly, a brief information will be given about the emergence and development of the sirah genre in Turkish literature, and then Mikdâd and Miyâse, who are the heroes of the story, will be introduced. In particular, the historical and religious personality of Mikdâd bin Esved, about whom information is given in the sources, and the transformation of this personality into a legendary folk hero will be emphasized. Then, the works on Mikdâd and Miyâse, which are identified in Arabic and Iranian literature, will be mentioned. A literature review will be made about Mikdâd and Miyâse, which constitute the main axis of the study, the copies obtained as a result of scanning in manuscript libraries will be introduced, and Turkish works that contain the story of Mikdâd and Miyâse will be mentioned. In addition, legends related to Mikdâd, which has become an oral tradition in various regions of Anatolia, will also be discussed, similarities and differences in content will be revealed, and these works will be evaluated in terms of form and genre.

Keywords: *Mikdâd bin Esved, Mikdâd ve Miyâse, Bekrî, Darîr, Muhammed, Münîrî, Abdî.*

Giriş

Türk edebiyatında Hz. Peygamber ile ilgili birçok dinî tür ortaya çıkmıştır. Bunlar arasında siyerler bazı türlere kaynaklık etmesi bakımından önem arz eder. Siyer, sözlükte “davranış, hâl, yol, âdet, bir kimsenin ahlakı, seciyesi ve hayat hikâyesi” gibi anlamlara gelen sîret kelimesinin çoğuludur. Siyer, aynı zamanda Hz. Peygamber’in hayatı, hayatını konu edinen bilim dalı ve hayatının bütün safhaları ile mensur, manzum ve nazım-nesir karışık olarak anlatıldığı eserleri ifade etmek için kullanılan bir terimdir (Fayda, 1998, s. 319). Sahabenin Hz. Peygamber’in hayatını ve yaşayışını öğrenme hususunda hissettikleri derin ihtiyaç, siyer türünün doğuşuna zemin hazırlamıştır. Sahabenin bunu bir mecburiyet olarak görmesinin sebebi, *Kur’ân-ı Kerîm*’in muhtevasında Hz. Peygamber’in çok geniş bir yer tutmasıdır. Onu tanıyıp bilmek, *Kur’ân*’ı ve İslam’ı daha iyi anlamak ve öğrenmek için önemli bir şart olarak görülmüştür. Bunun sonucunda siyer ve megâziye dair rivayetler tefsir kitaplarına yansımış, siyer ve megâzi müellifleri de eserlerinde birçok âyete yer vermiştir (Fayda, 1998, s. 320).

Siyerler, Türklerin kültür hayatında mühim bir yeri olan sohbet meclislerinde oldukça muteberdir. Avamdan havassa kadar bütün meclislerde Hz. Peygamber’in hayatı, şahsiyeti, mucizeleri, savaşları ve Hz. Ali başta olmak üzere diğer halifelerin ve ashabın yer aldığı hadiseler nakledilmiştir. Bu malumat, böylece, dinî ve tasavvufî edebiyatın temelini oluşturmuş ve bu zengin malzemedен en geniş biçimde faydalanılmıştır (Uzun, 1998, s. 324). Doğrudan Hz. Peygamber ile ilgili mevlid, hilye, mucizat, esmâ-i nebî gibi türlerden birçoğuna kaynaklık eden siyerler (Özkat, 2011, ss. 77-210) ayrıca bünyelerindeki kıssa ve hikâyeler sayesinde macera ve aşk konulu mesnevilere de kaynaklık etmiştir.

Konusunu siyerlerden alan hikâyelerden biri Mikdâd ve Miyâse hikâyesidir. Hz. Peygamber’in seçkin sahabelerinden biri olan Mikdâd bin Esved’in etrafında kurgulanan bu hikâyede, Mikdâd’ın Miyâse ile evlenmek için giriştiği mücadele ve bu süreçte ikisinin de Müslüman olması anlatılmıştır. Bu şahsiyetlerin daha iyi anlaşılabilmesi için öncelikle Mikdâd ve Miyâse’nin hayatlarıyla ilgili bilgilerin verilmesi yerinde olacaktır.

1. Mikdâd bin Esved (Amr) ve Hayatı (ö. 33/653)

Ebû Ma’bed el-Mikdâd bin Amr bin Salebe el-Kindî el-Behrânî (ö. 33/653), Ebû Mâbed künyesi ile meşhur olmuştur. Ayrıca Ebu’l-Esved, Ebû Amr ve Ebû Saîd künyeleri ile de anılmaktadır. Kaynaklarda Mikdâd’ın babasının Amr bin Salebe olduğu zikredilmiştir. Amr bin Salebe, işlemiş olduğu bir cinâyet yüzünden mensup olduğu Behrâ kabilesinden kaçıp Kinde kabilesine sığınmıştır. Amr mensup olduğu Behrâ kabilesinden dolayı Behrânî, sığınmış olduğu Kinde kabilesine nisbetle Kindî olarak anılmıştır. Hadrâmût’ta Kinde kabilesine mensup bir kadınla evlenmiş ve bu evlilikten Mikdâd dünyaya gelmiştir. Kinde kabilesinde doğan ve bu kabileden birini yaralayarak Mekke’ye kaçan Mikdâd, himayesine girdiği Esved bin Abdüvegûs’un onu evlât edinmesi sebebiyle Mikdâd bin Esved diye tanınmıştır. Mikdâd, “Onları (evlatlıklarınızı) babalarına nisbet ederek çağırınız.” (Ahzap, 33/5) âyetinin nüzûlüne kadar bu isimle şöhret bulmuş, âyetin nüzûlünden sonra Mikdâd bin Amr adıyla iştihar etmiştir. Mikdâd’ın ne zaman Müslüman olduğu bilinmemekle birlikte Mekke’de İslâm’ı kabul eden ilk yedi kişiden biri olduğu zikredilmiştir. İslamla şereflenen diğer sahabiler gibi Mikdâd da kendisini müşriklere karşı koruyacak kimsesi olmadığı için dayanılmaz işkencelere maruz kalmıştır. Bu işkenceleden dolayı Hz. Peygamber bazı sahabelerin Habeşistan’a hicret etmelerine izin vermiştir (Ünal, 2011, ss. 7-14).

Mikdâd ikinci Habeşistan hicretine katılmış, ardından Mekke’ye geri dönmüştür. Oradan Hz. Peygamber’e önemli haberler getirmiştir. Hz. Peygamber, Mikdâd’ı amcası Zübeyr’in kızı Dubâa ile evlendirmiştir (Birekul & Yılmaz, 2001, s. 190). Kaynaklarda Habeşli bir köle olarak tanıtılan

Mikdâd'ın neseben kendisinden üstün biri olan Dubâa ile evlendirilmesi, Hz. Peygamber'in Mikdâd'a verdiği değeri ortaya koymaktadır (Yılmaz, 2019, s. 48).

Ok atmada mahir olan Mikdâd, Bedir, Uhud, Hendek, Hayber gazalarına katılmış ve bu savaşlarda önemli vazifeler yapmıştır. Sebha isimli atıyla katıldığı Bedir Savaşı'nda bir elini kaybetmiş, bundan dolayı ilk İslâm süvarisi sayılmış ve "Fârisü Resûlillah" lakabıyla anılmıştır. Cesaretiyle ünlü Mikdâd'ın Bedir Gazvesi'nde Resûlullah'ın yanına gelerek, "Biz İsrâiloğulları'nın Musa'ya, 'Sen ve Rabb'in gidin ve birlikte savaşın, biz burada oturacağız.' dediği gibi demeyeceğiz. Senin dört bir yanında savaşacağız." dediği ve Hz. Peygamber'in bu sözlerden çok memnun olduğu rivayet edilmiştir.

Hz. Peygamber, Mikdâd'a bazı önemli vazifeler de vermiştir. Resûlullah, Mekke'ye sefer yapacağı sırada Sâre isminde bir kadın, sefer bilgisini Mekkeli müşriklere haber vermek için Medine'den ayrılmış; Hz. Peygamber, yola çıkan bu kadının ardından Hz. Ali ve Mikdâd'ı göndermiştir. Onlar da Sâre'yi Mekke'ye varmadan yakalayıp getirmişlerdir.

Mikdâd bin Esved'in, Hz. Peygamber döneminde ifa ettiği önemli vazifelerden biri de verilen ölüm cezalarını yerine getirmesidir (İpşirli, 1998, s. 270).

Ömrünün sonlarına doğru kiloları sebebiyle karnındaki yağlarını aldırarak istemiş, bu maksatla karnı yarıldıktan bir müddet sonra 70 yaşlarında Medine'nin kuzeybatısındaki Cürf'te vefat etmiştir. Cenazesi Medine'ye nakledilmiş ve cenaze namazını Hz. Osman kıldırıştır. Kabri Bakî Mezarlığı'ndadır. Bir hadis ravisi olan Mikdâd'ın naklettiği ve hadis kitaplarında yer alan kırk iki hadis bulunmaktadır (Ertürk, 1998, 49-50).

Mikdâd'ın ashab arasındaki yerine ilişkin Hz. Ali'den nakledilen: "Resûlullah şöyle buyurmuştur: Benden önceki nebîlere yediden fazla seçkin vezir ve arkadaş verilmedi ancak bana on dört seçkin arkadaş ve vezir verildi. Bunlar: Hamza, Ca'fer, Ebu Bekir, Ömer, Ali, Hasan, Hüseyin, Abdullah bin Mes'ud, Selman, Ammar, Huzeyfe, Ebu Zer, Mikdâd ve Bilal'dir." rivayetinde adının zikredilmesi, Hz. Peygamber'in katındaki değerine işaret etmektedir (Poyraz, 2016, s. 25).

*Siyer-i Veys'*de övgüyle söz edilen Mikdâd bin Esved, rivayetlere göre hicret eden ve ileri gelen sahabelerden biridir. Sadakat ve samimiyeti teyit edilmiş, Hz. Muhammed'e sarsılmaz bir inançla bağlanmış, her emrine boyun eğmiş bir zattır (Öztürk, 1997, 362, 403-404).

Mikdâd'ın yukarıda bahsi geçen tarihî şahsiyetinin yanı sıra eserlerde kurgulanan bir hayatı ve bu hayata bağlı olarak farklı yönleriyle tasvir edilen bir karakteri teşekkül etmiştir. Destansı bir kahramana dönüşen Mikdâd, hikâyelerin ana karakteridir. Eserlerde Miyâse'ye olan aşkı, onunla evlenmesi, İslâm'a girmesi ve kabilesi ile yaptığı savaşlar kaleme alınmıştır. Mikdâd'ın babası, Kinde kabilesi reisi Câbir'in kardeşi Esved'dir. Babası, Mikdâd henüz bebekken ölmüştür. Mikdâd'ın annesi Temîme Hatun kocasından kalan mallara ve davarlara sahip çıkarak mütevâzi bir hayat sürmüştür. Hz. Peygamber'in Mekke'den Medine'ye hicret ettiği 622 yılına gelindiğinde Mikdâd, 17 yaşında bir delikanlı olmuştur. Kinde kabilesi reisi olan amcası Câbir'in koyunlarına bakan yetim bir çobandır. Amcası Câbir'in kızı Miyâse evlilik çağına gelmiş ve savaş meydanında onu mağlup edecek kişiyle evleneceğini duyurmuştur. Mikdâd, Miyâse'nin evleneceği erkeğin seçileceği müsabakaya katılarak büyük kahramanlık göstermiş ve kızla evlenmeye hak kazanmıştır. Kızın babası, fakir olduğu için Miyâse'yi vermek istememiş, işi yokuşa sürmüştü ve çok fazla mal talep etmiştir. Mikdâd, üç aylık bir yolculuğa çıkmış ve evlenmesi için gereken mal ve hayvanları elde etmek için çok çabalamıştır. Sonunda Kısra vesilesiyle bu emeline ulaşmış, kabilesine zengin biri olarak dönerken ona verilen üç aylık mühletin dolması sebebiyle Miyâse'nin başkasına verildiğini öğrenmiş ve türlü mücadelelerle onu geri almayı başarmıştır. Bu süreçte Hz. Ali ile karşılaşan ve Müslüman olan Mikdâd, Miyâse'nin babası Câbir tarafından tuzağa düşürülüp tutsak edilmiştir. Ardından Hz. Ali ve Hz. Peygamber'in yardımlarıyla bu tuzaktan kurtularak Miyâse'ye kavuşmuştur. Mikdâd ve Miyâse,

Hız. Ali ile birlikte Medine'ye gelmiş, orada Hız. Peygamber'in hizmetine girmişlerdir. Mikdâd, İslam ordusunda savaşlara katılmış ve büyük kahramanlıklar göstermiştir.

Eserlerdeki Mikdâd karakterinin üstün vasıfları vardır. Bunlar yiğitlik, şecaat, bahadırılık, erlik gibi vasıflardır. Öyle ki dört bin askerın içine girer, hiç yara almadan çıkar. Aynı zamanda kıvrak bir zekâsı da vardır: Bir imtihan vesilesiyle Kısra'nın en seçkin askerleriyle çarpışırken bir taraftan askerlere zarar vermemek, diğeri taraftan alt ettiği askerlerin tespitini sağlamak için mızrağın ucuna safran sürülmüş bir bez bağlamış, bu suretle temas ettiği bedenlerde sarı bir leke bırakarak yiğitliğini ispatlamıştır. Lakin yetim ve tecrübesizdir. Bu sebeple çeşitli hatalar yapar. Bu hatalarından en büyüğü, Hız. Ali'ye meydan okumasıdır. Yapılan mücadelede Hız. Ali'ye mağlup olmuş, canı ve malı karşılığında davetini kabul etmiş ve Müslüman olmuştur. Cömertlik onun vasıflarından biri olarak işlenmiştir. Miyâse'yi alabilmek için istenen mihri kendiliğinden artırmış, daha sonra da elde ettiği bütün malını Medine'de ashaba bağışlamıştır. Affediciliğini onu tuzağ'a düşüren kavmini bağışlaması ile göstermiştir. Fakat sevdiği kızı elinden almaya çalışan Mâlik ve kardeşi Abdullah'a acımamış ve onları öldürmüştür.

Hikâyelerde aşk ve gazâ kahramanı olarak geçen "Mikdâd" karakteri ile tarihî kaynaklardaki Mikdâd bin Esved arasında büyük farklar vardır. Hız. Peygamber'in sahabelerinden olan Mikdâd bin Esved, Hız. Peygamber ve halifeler döneminde neredeyse bütün savaşlara katılmış, siyasî ve sosyal birçok önemli görevde bulunmuş, Hız. Osman'ın halifeliği döneminde vefat etmiştir. Hayatı boyunca Hız. Ali ile sıkı bir ilişki içinde olmuş ve onu asla yalnız bırakmamıştır. Mikdâd bin Esved, Şii kaynaklarca irtidat etmeyen nadir sahabelerden kabul edilmiştir (Efendioğlu, 1998, s. 497). Sözlü ve yazılı gelenekte Mikdâd bin Esved'e biçilen olağanüstü payenin sebebi, Hız. Ali ile yakınlığıdır. Bunun bir yansıması olarak edebî eserlerde bir destan kahramanı olarak tezahür etmiştir. Hız. Ali merkezli oluşturulan cenk-nâme geleneğinde, ona yakınlığı ile bilinen Mikdâd da bir halk kahramanı olarak yerini almıştır.

2. Miyâse

Yapılan araştırmalar sonucunda tarihî kaynaklarda Miyâse hakkında bir bilgiye ulaşılamamıştır. Miyâse'ye dair elde edilen malumat, edebî eserlerden faydalanılarak bir araya getirilmiştir. Eserlerde Miyâse, Kinde kabilesi reisi Câbir'in yani Mikdâd'ın amcasının kızıdır. Güzellikte bir benzeri olmayan Miyâse'nin boyu servi, beli ince, ağzı küçük ve dili tatlıdır.

Miyâse, güzellikte dillere destan olmasının yanında yiğitlikte de kimsenin bileğini bükemediği, cenk meydanlarında ata binen ve silah kuşanan biridir. Civar kabilelerden evlenmek niyetiyle gelen yiğitlere cenk meydanında kendini yenmesi şartıyla evlenmeyi kabul edeceğini duyurmuştur. Bu amaçla Miyâse'yi almak isteyenler için bir müsabaka tertip edilmiştir. Bu müsabakaya katılan Mikdâd, Miyâse'yi mağlup etmiş ve gönlünü kazanmıştır.

Miyâse, kabilesindeki akrabası ve emsali üç yüz kızın lideri konumundadır. Mala mülke ihtiyacı olmayan bir bey kızıdır. İsteği, cesaret ve yiğitlikte kendisiyle denk biri ile evlenmektir. Mikdâd gibi bir yiğidi bulunca ona samimi bir sevgi ile bağlanır. Fakat babası buna pek sıcak bakmaz, fakir bir çoban olması sebebiyle Mikdâd'a rıza göstermez. Buna rağmen Miyâse, Mikdâd'dan bir an bile ümidini kesmez. Verilen sürede Mikdâd geri dönemeyince başkasına verilir ve kendi canına kıymak ister. Dayesi yardımına yetişerek onu kurtarır.

Eserlerde Miyâse fedakârlığı, akıllı ve sabırlı olması yönleriyle öne çıkmıştır. Hız. Ali ile Mikdâd'ın savaşında sevdiği erkek kaybedince araya girip Hız. Ali'ye yalvararak Mikdâd'ı kurtarmaya çalışır. Hız. Ali onları hak dine davet edince hemen Müslüman olur. Miyâse aynı zamanda zeki bir kızıdır. Cenk meydanında karşılaştığı yiğitleri bu sayede yener. Yüzündeki peçeyi açar, güzelliği ile rakibinin aklını başından alıp bir kılıç veya mızrak darbesiyle mücadeleyi kazanır. Mikdâd, tuzağ'a düşürüldüğü zaman Miyâse hileye başvurmuştur. Böylece

Mikdâd'a zaman kazandırmıştır. Mikdâd yetişerek Mâlik'i öldürmüş ve Miyâse'yi kurtarmıştır. Eserlerde tespit edilebildiği kadarıyla Miyâse ile ilgili bilgiler bu şekilde özetlenebilir.

Arap, İran ve Türk edebiyatında siyer ve diğer eserlerde Mikdâd ve Miyâse ile ilgili bilgi veren bazı kaynaklara ulaşılmıştır.

3. Arap ve İran Edebiyatında Mikdâd ve Miyâse

Siyer alanında ilk müstakil kitaplar, Arap edebiyatında vücuda gelmiştir. Arapça siyerler arasında, İbn İshak'ın (öl. 151/768) *es-Sîre'si* en önemlilerindedir. Bu eserle ilgili en ciddi çalışmalardan biri, bu eseri genişleten, detaylandıran ve kendisine göre gereksiz ve İsrailiyyat gördüğü bazı bölümleri çıkaran Ebu Muhammed Abdulmelik bin Hişam'a (öl. 218/833) aittir. Hişam'ın ortaya koyduğu bu eserin adı *es-Sîretü'n-nebeviyye'*dir. Bunların yanı sıra Arapça birçok siyer yazılmıştır. Bunlardan biri de Ebu'l-Hasen Ahmed bin Abdillâh bin Muhammed el-Bekrî'nin (öl. VII/XIII. yüzyılın sonları?) yazdığı *el-Envâr*'ıdır. Bu eser İslâmiyet'in ilk yıllarına dair hayal mahsulü hikâyelere yer verilen bir siyer olarak bilinir. (Özfrat, 2016, s. 6). Bekrî, siyerinde İbn Hişam'ın siyerini örnek almıştır (Erkan, 1986, s. XV). Çalışmanın konusunu teşkil eden Mikdâd ve Miyâse hikâyelerinin kaynağı Bekrî'nin siyerine dayanmaktadır. Bu bağlamda ele alınan çalışmada Bekrî'nin siyeri önem arz etmektedir.

Mikdâd bin Esved, İran edebiyatında da ele alınan önemli şahsiyetlerden biri olarak telakki edilmiştir. Yapılan araştırmalarda İran edebiyatında Miyâse'den bağımsız olarak Mikdâd bin Esved etrafında kurgulanan eserlerin büyük bir yekün oluşturduğu görülmüştür. Bunlar arasında; Seyyid Mecid Nebevî'nin *H. Mikdâd bin Esved (r.a) der-Bihârü'l-envâr*'ı (Seyyid Mecid Nebevi, 2021); Ali Muhammed Ali Dâhil'in *Yâran-ı Muhammed Sergüzeşt-i Mikdâd – Süheyl – Osman bin Ma'zun – Câbir* (Ali Muhammed Ali Dâhil, 2004); Hüseyin Begî ve Muhammed Hasan Begî'nin *Merdî Misl-i Mikdâd*'ı (Muhammed Hasan Begî & İbrahim Hüseyin Begî, 2013); Umrân Alizâde'nin *Talâyedârân-ı Âfitâb*'ı (Ebu Zer Gıfârî, Ammar bin Yâsir, Selmân-ı Fârsî, Mikdâd-ı Kendî) (Umrân Alizâde, 2007); Muhammed Muhammedî İştihârî'nin *Sîmâ-yı Mikdâd*'ı (Muhammed Muhammedî İştihârî, 1972); Lutfullah Şirinzebân'ın *Dâstan-ı Mikdâd*'ı (Lutfullah Şirinzebân, 2008); Fâtumâ Parsâ'nın *Mikdâd*'ı (Fâtumâ Parsâ, 2009); Vâhid Pejuheş'in *Mikdâd*'ı (Vâhid Pejuheş, 2012); Mehdi Ali Kâsimî'nin *Mikdâd*'ı (Mehdi Ali Kâsimî, 2014); Ebû Şehâb'ın *Mikdâd*'ı (Ebû Şehâb, 18.yy) ve Seyyid Kemal es-Seyyid'in *Mikdâd ibn Amr*'ı (Seyyid Kemal es-Seyyid, 1996) tespit edilmiştir. Bu eserlerde Mikdâd öne çıkarılırken Mikdâd ile Miyâse'nin merkezde olduğu başka bir esere daha ulaşılmıştır. *Miyâse ve Mikdâd* adlı eserin müellifi, Mirmizan Muhammed bin Muhammed'dir (Mirmizan Muhammed bin Muhammed, 16.yy).

4. Türk Edebiyatında Mikdâd ve Miyâse

Bir aşk hikâyesi olan Mikdâd ve Miyâse konusuna ilk kez Bekrî'nin siyerinde rastlanmış ve bu konu zamanla Türk edebiyatında da işlenmeye başlanmıştır. Bu muhteva ilk olarak 14. yüzyılda Erzurumlu Darîr'in siyerinde görülmüştür. Darîr'den sonra 15. yüzyılda siyer yazar Muhammed de bu hikâyeyi eserine almıştır. 16. yüzyılın başında Münîrî tarafından kaleme alınan siyerde yine Mikdâd ve Miyâse hikâyesine yer verilmiştir. Sonraki yüzyıllarda müellifi belli olmayan bazı mecmua ve yazmalarda da Mikdâd ve Miyâse hikâyesine rastlanmıştır. Mikdâd ve Miyâse'nin ele alındığı dikkate değer eserlerden biri de 16. yüzyılda yaşayan Abdî mahlaslı bir şairin *Hikâyet-i Mikdâd Bin Esved İmana Geldüğü ve Miyâseyi Alduğu* adlı mesnevisidir. Bu mesnevi, Darîr tarafından tercüme edilen *Sîretü'n-nebî*'de Mikdâd ve Miyâse ile ilgili manzum ve mensur bölümlerin nazma çekilmesiyle ortaya konulmuştur.

Türk edebiyatında Mikdâd ve Miyâse'den -tespit edilebildiği kadar- ilk kez, İsmet Çetin *Türk Edebiyatında Hz. Ali Cenknâmeleri* adlı eserinde "Gazavat-ı İmam-ı Ali" başlıklı bir cenk-nâme

vesilesiyle bahsetmiştir. Çetin, Mikdâd ve Miyâse hikâyesi ile ilgili biri mensur, üçü manzum toplam dört nüsha tespit etmiş, bu hikâyeyi bir cenk-nâme olarak tavsif etmiş ve tanıtmıştır. Bu çalışmada Mikdâd bin Esved bir karakter olarak öne çıkarılmış ve hikâyenin özeti verilmiştir. Özeti verilen bölüm, Muhammed'in *Sîretü'n-nebî'*sinden alınmıştır. Mikdâd kendi adıyla anılan cenkte amcası Câbir'in kızı olan Miyâse'yi almak için mücadele etmiştir. Hz. Ali'nin cenge karışması ile konunun seyri değişmiş; mücadele, bir Müslüman-kâfir çatışmasına dönüşmüştür (Çetin, 1997, ss. 25-26, 215-217).

Mikdâd ve Miyâse hikâyelerinden bahseden ikinci araştırmacı, *Eski Türk Edebiyatında Mensur Hikâyeler* kitabıyla Hasan Kavruk'tur (Kavruk, 1998, ss. 67-68). Kavruk'un tespitlerinde eser "*Mikdâd ve Miyâse Hikâyesi*" olarak geçmektedir. Arap kaynaklı bir eser olduğu ve hikâyede yerli unsur bulunmadığı söylenmiştir. Tespit edilen nüshada eski Anadolu Türkçesi dil özellikleri bulunduğu ve 14-15. asırda Arapçadan çevrilmiş olabileceği belirtilmiştir. Eserin konusu hakkında kısaca bilgi verildikten sonra nüshaları tanıtılmıştır. Bu nüshaların ikisi mensur, biri manzumdur. Manzum nüshanın matbu bir *Siyer-i Nebî* olduğu tespit edilmiştir. Yazar veya müstensihin adının Abdurrahman ya da Muhammed olabileceği belirtilmiştir. Mensur olanların ise küçük farklar dışında manzum olanla benzerliği vurgulanmıştır.

Sadık Yazar da doktora çalışmasında Mikdâd ve Miyâse hikâyelerine değinmiş ve eserin biri mensur, biri manzum olmak üzere iki nüshasından bahsetmiştir (Yazar, 2011, s. 937). Yazar'ın bahsettiği nüshalar Kavruk'un bahsettikleri ile aynıdır.

Özkan Daşdemir "*Mikdat ile Miyâse ve Mikdat'ın Talkan Cengi Hikâyeleri*" adlı kitabında üç nüsha üzerine çalışma yapmıştır. Bu nüshalardan ikisi daha önce Çetin ve Kavruk'un tespit ettiği Mikdâd ve Miyâse'nin mensur hikâyeleridir. "*Mikdat'ın Talkan Cengi*" adlı nüsha ise konusu itibarıyla Miyâse'nin geri planda olduğu, Mikdâd'ın Miyâse'nin ölümünden sonraki hayatının anlatıldığı bir muhtevaya sahiptir. Bu nüshayı Daşdemir tespit etmiş ve ortaya koymuştur. Ayrıca eserde Mikdâd bin Esved etrafında oluşan sözlü gelenek mahsulü anlatılardan da bahsedilmektedir. Mikdâd ve Miyâse hikâyelerinin motifleri ve Türk halk hikâyeciliği noktasında sahip olduğu yerli unsurlar hakkında tespitlerde bulunulmuştur. Varka ve Gülşah, Manas Destanı ve Dede korkut hikâyeleri ile ortak noktaları üzerinde durulmuştur (Daşdemir, 2021).

Seydi Kiraz ve Emrah Bilgin tarafında ortaya konulan *Nesirden Nazma Aktarma Geleneği ve Abdî'nin Hz. Peygamber ile Hz. Hatice'nin Eolenmelerini Anlatan Mesnevisi: Hikâyet-i Tezviç-i Sultân-ı Enbiyâ* adlı çalışmada, *Hikâyet-i Mikdâd bin Esved* adlı eserin tespit edilen nüshası tanıtılmıştır. Ayrıca eserin muhtevası ve kaynağı ile ilgili kısa bir bilgi verilmiştir (Kiraz & Bilgin, 2022, s. 511).

Konu ile ilgili son çalışma ise Fatih Yaman tarafından hazırlanan "*Abdî'nin Hikâyet-i Mikdâd Bin Esved ve Miyâse Mesnevisi (İnceleme-Metin-Tıpkıbasım)*", adlı yüksek lisans tezidir. Bu tez, daha önce Kiraz ve Bilgin'in tanıttığı nüsha esas alınarak hazırlanmıştır (Yaman, 2022).

Yukarıdaki tespitlerin yanı sıra "*Mikdâd ve Miyâse Hikâyeleri*" başlığı altında farklı nüshalara ulaşılmış ve bunlar hakkında incelemelerde bulunulmuştur. Bu bağlamda Mikdâd ve Miyâse anlatısı üç ayrı siyerde geçmektedir: Darîr, Münirî ve Muhammed siyerleri. Bu siyerlerden Muhammed siyeri nüsha sayısının çokluğu ve farklı isimlerle kaydedilmesi yönüyle diğerlerinden ayrılmaktadır. Siyerlerde bir bölüm olarak anlatılğelen Mikdâd ve Miyâse zamanla müstakil bir gazavet-nâme özelliği göstermeye başlamıştır. Çetin'in ve Kavruk'un tespit ettiği nüshalar kaynaklarda Veli (Özfirat, 2014), Muhammed (Özfirat, 2016) ve Hasanoğlu (Altaylı, 2021) siyeri olarak bilinen manzum siyerde geçen bölümdür. Bu siyerin yurt içi ve yurt dışında birçok yazma ve matbu nüshası bulunmakla birlikte üzerine çok sayıda bilimsel çalışma yapılmıştır (Altaylı, 2021; Esir, 2019; Özfirat, 2014, 2014; Özülkü, 2017). Bu çalışmada kütüphane kayıtları taranmış; siyer, gazavat-nâme ve Hz. Ali merkezli bilimsel çalışmalar incelenmiştir. İncelemelerde, aslında herbiri Muhammed siyerinin farklı birer nüshası olan fakat değişik

isimlerle kaydedilmiş 14 varyanta ulaşılmıştır. (Esir, 2019). Bu çalışmada bunlara üç nüsha daha (12,13 ve 17) ilave edilerek nüsha sayısı şu şekilde tespit edilmiştir:

1. Amasya Beyazıt İl Halk Kütüphanesi, 05 Ba 1460: 1a-15b. *Manzûm Siyer-i Nebî* adı ile kayıtlıdır. Yazarı: Mollâ Velî Efendi (872/1467'de sağ). Telif tarihi: 872 [1468]. İstinsah Tarihi: 1218 [1802]. *Sîret*'in ikinci kitabı olan "Mikdâd'ın Müslüman Olması" bölümü ile başlamaktadır.
2. Ankara Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, 06 Mil Yz A 2886/3: 137b-158b. Eser *Kıssa-i Mikdâd İbn Esved* adı ile kayıtlıdır.
3. Ankara Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, 06 Mil Yz A 2886/2: 125b-136a. *Kıssa-i Hayber* adı ile kayıtlıdır.
4. Ankara Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, 06 Mil Yz A 3115: 2b-17b. *Kısas-ı Sülehâ ve Urefa* adı ile kayıtlıdır. Yazarı: Zâ'îfî'dir. Yazmada Muhammed *Sîret*'inin "Mikdâd'ın Müslüman Olması" bölümü başlıksız olarak yer almaktadır.
5. Ankara Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, 06 Mil Yz B 310: 2b-17b. *Sîret en-Nebî* adı ile kayıtlıdır. İstinsah tarihi: 1217 [1802].
6. Ankara Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu 06 Mil Yz A 7004: 223a-238a. *Menâkıb-nâme* adı ile kayıtlıdır. 27 varaklık *Sîret*'in oldukça eksik bir nüshasıdır. Mikdâd bölümü 223a'da "Ceng-i Mikdâd ve Hz. Ali Kerremallahu Vecheh" ile başlamıştır.
7. Ankara Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, 06 Mil Yz A 8940: 1a-33a. *Ceng-nâme-i Hz. Alî* adı ile kayıtlıdır. Nüsha, *Sîret*'in ikinci kitabı olan "Mikdâd'ın Müslüman Olması" bölümü baştan yaklaşık yüz beyit eksikle başlamaktadır.
8. Ankara Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, 06 Mil Yz A 8778: 1b-27a. *Kitâb-ı Siretü'n-Nebî* adı ile kayıtlıdır. Müstensihî: Ali-zâde. Eser "Mikdâd'ın Müslüman Olması" bölümü ile başlayıp "Hz. Peygamber'in Vefatı" bölümünün ortalarında bitmektedir.
9. Ankara Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, 06 Mil Yz A 2763/2: 54a-? *Menâkıb-ı Hazret-i Alî* adı ile kayıtlıdır. Kütüphane kayıtlarında *Menâkıb-ı Hazret-i Alî* olarak geçse de Muhammed'in *Sîret*'inin bazı bölümleridir. 54a "Mikdâd'ın Müslüman Olması" bölümünün ortalarından başlamaktadır.
10. Ankara Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, 06 Mil Yz A 2630/2: 31b-57b. *Gazâvât-ı Hz. Alî (k.a.v.)* adı ile kayıtlıdır. İstinsah Tarihi: 1283 [1866]. Kütüphane kayıtlarında *Gazâvât-ı Hz. Alî* olarak geçiyorsa da Muhammed'in *Sîret*'inin "Mikdâd'ın Müslüman Olması" bölümüdür. Ait olduğu yazmada 31b-57b varakları arasında bulunmaktadır.
11. Ankara Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, 06 Mil Yz A 3823: 1b-33b. *Siyer-i Nebî* adı ile kayıtlıdır. Yazarı: Za'îfî Pîr Mehmed b. Evrânos b. Nûreddîn b. el-Fâris.
12. Atatürk Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Kitaplığı (D.T.C.F. Ktb.) İ. Saib 1, 1148: 1b-36b. *Hikâyet-i Mikdâd ile Miyâse* adı ile kayıtlıdır.
13. Kastamonu İl Halk Kütüphanesi, 37 hk 4120: 14 Varak. *Manzûm Hikâye-i Mikdâd* adı ile kayıtlıdır. Yazarı: Ahsen Ozanoğlu (ö. 1980)
14. İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı, BEL_Yz_O_0073. *Sîret en-Nebî* adı ile kayıtlıdır. Müellifi, Muhammed b. Mustafa Hafızî. Müstensihî, Bekir b. Süleyman. Konu bakımından *Sîret*'in ikinci kitabı olan "Mikdâd'ın Müslüman Olması" bölümü ile başlayıp "Hz. Peygamber'in Rûm ve Şâm Sultanlarıyla Olan Savaşı" bölümü ile tamamlanmaktadır.
15. İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı, MC_Yz_O_0053. *Sîret en-Nebî* adı ile kayıtlıdır. Yazarı: [Muhammed]. Müstensihî: Mustafa b. Bayezid. İstinsah Tarihi: 939 [1532].

Toplamda 400 yaprak olan yazma iki kitap şeklindedir. Birinci kitap 160a'da sona ermektedir. İkinci kitap, 160b'de "Hikâyet-i Sîret-i Nebî, Salla'llâhu Aleyhi ve Sellem, Der-Ceng-i Şâh-ı Merdân, Mikdâd Müsülmân-Şod" başlığıyla başlamaktadır.

16. Süleymaniye Kütüphanesi Bağdatlı Vehbi Koleksiyonu, 1544: ?-90a. *Manzûm Siyer* adı ile kayıtlıdır. Yazma "Hz. Peygamber'in Ebû Cehil ile Güreş Tutması" bölümü ile başlayıp "Mikdâd'ın Müslüman Olması" bölümü ile bitmektedir.
17. Topkapı Sarayı Müzesi Türkçe Yazmaları, Y. 2649: 54 b-82a. *Mecmû'a* adı ile kayıtlıdır.

4.1. Siyerlerde Mikdâd ve Miyâse

4.1.1. Erzurumlu Mustafa Darîr'in Sîretü'n-Nebî'si

Türk edebiyatında siyer konulu eserler 14. yüzyılın sonlarında tercüme yoluyla görülmeye başlanmıştır. Türkçe tercüme siyerlerin ilk örneği olan *Sîretü'n-nebî*'nin müellifi Darîr, 14. asır beylikler dönemi şair ve yazarlarından. Türk diline kıymetli eserler kazandıran, eserleriyle Mısır, Suriye ve Anadolu'da meşhur olan ve kendinden sonrakilere örnek olan Darîr'in hayatı hakkında ayrıntılı bilgi yoktur (Erkan, 1986, s. IX). *Sîretü'n-nebî*, Memluk Sultânı Ebu Sa'd Berkuk'un isteği üzerine 790/1388 yılında kaleme alınmıştır. Darîr, İbn Hişam ve Bekrî siyerlerinden hangisini tercüme edeceği konusunda tereddüt yaşamış ve bu hususu Şeyh Ekmelüddin Mahmud el-Bayburtî'ye danışmıştır. Onun önerisi üzerine Bekrî'nin eserini tercüme etmiştir. Bununla beraber Darîr, eseri bire bir tercüme etmemiş, birçok yerde tashihat, tadilat yapmış, hatta kimi zaman İbn Hişam'ın siyerinden bazı kısımları ilâve etmiştir (Erkan, 1986, s. XIV-XVIII). Manzumeler de ihtiva eden beş ciltlik bu eser, nazım-nesir siyer türlerinden biridir. Türk edebiyatında siyer türünde kurucu bir hüviyete haiz olan bu eser, daha sonra yazılan siyerleri etkilemiştir (Kaplan, 2006, s. 77). Eser, konusunun doğrudan siyer olması, ibaresinde ilk defa "sîret" kelimesinin geçmesi ve manzum-mensur karışık olarak yazılması bakımından Türk edebiyatında önemli bir yere sahiptir (Özfrat, 2016, s. 52).

Mikdâd ve Miyâse hikâyesi, Darîr'in üç ciltlik eserinin 2. cildinde "Kindeli Esved Oğlu Mikdâd'ın Müslüman Oluşu" başlığı ile geçmektedir. Çalışmada Darîr'in *Sîretü'n-nebî*'sinde Mikdâd ve Miyâse ile ilgili bilgiler şöyle özetlenebilir:¹

Hz. Peygamber'in Mekke'ye hicret ettiği yılda Kureyşliler Hz. Peygamber'in güçlenmesi sebebiyle bir müttefik aradılar. Ebu Cehil Kinde kabilesi reisi Câbir'in dört bin askerinden, Câbir'in güzel kızı Miyâse'den, er meydanında onu yenen erkekle evleneceğini duyurduğundan bahsetti. Kureyş savaşılarından biri Miyâse'yi yenebilirse Kinde kabilesi askerleri de Kureyş'e katılır ve Muhammed'le olan savaşlarında güçleri artardı (s. 838). Bunun üzerine Lât ve Uzzâ adları yazılı bir kara sancakla Kinde kabilesine gittiler. Câbir gelenleri iyi karşılayıp üç gün üç gece yedirip içirdi. Ebu Cehil ona kızı Miyâse için geldiklerini söyledi. Câbir, kızı Miyâse'ye haber gönderdi ve kabile meydanında hazırlıklar başladı (s. 839).

Câbir'in vefat eden bir ağabeyi vardı. Ağabeyinin çocuğu olan Esved bin Mikdâd'ı, Câbir büyütmişti. On yedi yaşına gelen bu genç, anası Temîme ile yaşıyor ve koyun çobanlığı yapıyordu. Amcasını severdi ve onun evine giderdi. Her ne kadar çoban olsa da yüzü çok güzel bir gençti. Yabancı askerlerin gelip Miyâse ile savaşaacağını öğrenince, ona destek olmayı düşündü. Annesi de, yapılacak merasimi izlemesine izin verdi. Mikdâd babasından kalan zırhı ve silahı istedi. Annesi vermek istemese de oğlunu kıramadı (s. 840). Mikdâd zırhı giyip kuyruğu ve kulağı kesik ata binip sabaha kadar gezip durdu.

¹ Özet çıkarılırken şu kaynaktan yararlanılmıştır: M. Faruk Gürtunca, (1963). *Kitab-ı Siyer-i Nebi*, Ülkü Yayınevi C. 2, ss. 838-856.

Sabah olduğunda Miyâse, Kureyş askerlerinin karşısına çıktı. Yanında üç yüz kız arkadaşı demir zırhlar giyinmişti. Askerlerin kendi aralarındaki dövüşünden bir türlü sonuç çıkmadı. Bu arada Mikdâd meydana atıldı ve dört bin askeri darmadağın etti (s. 841). Ebu Cehil Mikdâd'a meydan okuyacak kimse olmadığını ve kızla dövüşmesini söyledi. Mikdâd ve Miyâse karşılaştılar. Miyâse Mikdâd'a güç yetiremedi. Fakat Miyâse'nin bir hilesi vardı. Bir erkekle teke tek dövüşürken peçesini açardı. Güzelliği karşısında şaşkına dönen savaşıyı bir kılıç veya süngü darbesiyle gafil anında yere çalardı. Yine öyle yaptı ve yüzünü açıp "Ey mübarek yiğit adın nedir, hangi kabiledensin?" diye sordu. Mikdâd da yüzünü açıp "Ey amcam kızı ben senin amcan oğlu Mikdâd'ım." dedi ve kızın yanına gelip bir çarpıda onu yere yıktı. Ellerini bağlayacağı sırada Miyâse, "Madem hem amcamın oğlusun hem bu kadar yiğitsin hem de güzelsin beni kabilem içinde artık utandırma." dedi. Câbir kızını mağlup edenin Esved oğlu Mikdâd olduğunu duyunca çok şaşırmişti. Kardeşinin oğlu da olsa koyun çobanına kızını vermek istemedi. Miyâse babasına kendisi için önemli olanın yiğitlik ve cesaret olduğunu, zenginliğin nasıl olsa kazanılabildiğini, kendi malının Mikdâd'ı da zengin edeceğini söyledi. Ebu Cehil, Câbir'i kızı Mikdâd'a vermesi konusunda ikna etti. Câbir, oğlu Kinane'ye Mikdâd'ı alıp getirmesini emretti (s. 843). Câbir sözünde duracağını ve Mikdâd'a kızını vereceğini açıkladı. Fakat nikâh akçesi olarak yüz kara gözlü kırmızı tüylü deve, bin miskal kızıl altın, bin vakıyye ak gümüş, yüz deve yükü kıymetli kumaş istedi. Mikdâd da misk torbası ve amber gibi güzel kokular da getireceğini söyledi. Câbir doksan gün mühlet verdi. Eğer malları getiremezse üç ay sonunda kızı başkasına vereceğini söyledi (s. 844).

Ebu Cehil derdini açmanın fırsatını buldu. Hz. Peygamber'in kavminden ayrılıp Medine'ye gittiğini ve orada savaş hazırlığı yaptığını bildirdi. Eğer bir savaş olursa Kureyş'e yardım için asker göndermesini istedi. Câbir bunu kabul etti ve söz verdi.

Mikdâd evine annesinin yanına gitmişti. Yaşadığı olayları başından sonuna kadar annesine anlattı. Miyâse babasının Mikdâd'dan talep ettiği malları öğrenmiş ve sevdiğinin evine koşmuştu. Ona kendi mallarından vermeyi teklif etti. Mikdâd bunu kabul etmedi ve yola çıktı. Epey gün gittikten sonra Yemen ve Taif yolunda yürürken Hz. Muhammed'in amcası Abbas'a rastladı. Abbas ve iki kardeşinin kervanına saldırdı. Abbas'ın küçük kardeşi Hacer, kendilerini tanıınca Mikdâd çok utandı. Abbas, Mikdâd'a Kısra adlı cömert padişaha gitmesini ve bu kadar malın ancak onda bulunacağını söyledi (s. 845). Mikdâd, yola koyuldu ve bir zaman sonra Kısra'nın iline ulaştı. Bir yolunu bulup şahın huzuruna çıktı. Kısra, derdini dinledikten sonra dört bin eri nasıl yendiğini göstermesini, burada da aynı şeyi yapabilirse ona istediği şeyleri vereceğini söyledi. Mikdâd öbür gün ömründe görmediği bir kalabalıkla karşılaştı. Yüz bin askerden bin seçkin yiğit ayrıldı. Kısra büyük filin üstünde kurulmuştu. Mikdâd bu kalabalık içinde hüznünlendi ve Allah'a münacatta bulundu (s. 846). Sonra da safrana batırıldığı bir bezi, mızrağına sardı ve onunla bin askere hücum etti. Kimse ona bir şey yapamadan geri geldi ve şahın önünde yer öptü. Sonra ne yaptığını anlattı. Askerlerin hepsinin üstünde sarı renkli boya vardı. Sizin seçkin askerlerinize zarar vermemek için böyle yaptım, dedi. Bu tedbir şahın çok hoşuna gitti. Ona güzel kıyafetler verilmesini ve bir at hediye edilmesini emretti (s. 847). Mikdâd kuyruğu ve kulağı kesik atından memnun olduğunu söyledi. Kısra, Mikdâd'ı yanında alıyordu, onu nedimi yaptı. Sevdiğini unutmamasını diledi.

Kinde kabilesinde Mikdâd gittikten sonra üç aylık süre dolduğu için Câbir, Sünbüs Kabilesi seyyidi Riyah oğlu Mâlik'e Miyâse'yi verdi. Fakat Miyâse'nin akli fikri Mikdâd'daydı. Mâlik, kardeşi Abdullah ve iki yüz kişiyi düğün hazırlıkları yapmaları için yurduna gönderdi. Kabile yola çıktı. Kendi de arkadan gelecekti.

Bu arada sürenin geçtiğini fark eden Mikdâd, Kısra'nın huzuruna çıktı ve durumunu arz etti. Amcasının, sevdiğini başkasına vermesinden korktuğunu söyledi. Kısra bunun üzerine üç gün içinde ne isterse hazır ettirdi. Yanına bin asker vererek uğurladı. Mikdâd, kabilesine doğru

giderken yolda bir kervana rastladı (s. 848). Kervanın Miyâse'nin gelin alayı olduğunu öğrenince Abdullah'ın başını kesip karşı koymaya çalışanları oracıkta öldürdü. Kervandaki ihtiyar bir tedbir düşündü. Miyâse'ye kimi istediğini sormayı teklif etti (s. 849). Miyâse de Mikdâd'ı seçince kervandakiler Mâlik'in verdiği malları da bırakıp yurtlarına döndüler. Mikdâd ve Miyâse orada bir iki gün kaldı ve muratlarına erdiler. Kinde kabilesine doğru yola çıktılar.

Mekke ve Medine arasından geçiyorlardı. Bu esnada bir kervana daha rastladılar. Kadınlar ve cariyeler develerin üstünde giderken üç savaşçı da onları gözleyerek arkalarından geliyordu. Bunlardan atlı olan Hz. Ali, diğerleri de Hz. Ebubekir'in oğlu Abdullah ve Hz. Peygamber'in evlatlığı Zeyd idi. Hz. Peygamber'in ehl-i beyti Mekke'den Medine'ye hicret ediyordu. Mikdâd, mallarını almak için hemen saldırdı. Mızrağı elinden çekip alan Hz. Ali, kendini tanıttı ve güzel sözler söyleyip onu dövüşmekten vazgeçirmeye çalıştı (s. 850). Mikdâd, Hz. Ali'ye meydan okuyup tekrar saldırdı. Hz. Ali de kılıçla saldıran Mikdâd'ı kolundan yakalayıp fırlattı. Atından düşen Mikdâd orada bayıldı. Zeyd gidip ellerini bağladı (s. 851). Olanları gören Miyâse koşup geldi ve Hz. Ali'ye yalvardı. Hz. Ali, Müslüman olursa onu salıvereceğini söyledi. İslam dinini onlara anlattı. Önce Miyâse şahadet getirdi, ardından da Mikdâd Müslüman oldu. Mikdâd'ın ellerini çözdüler. Hz. Ali namaz gibi dinin emirlerini onlara öğrettikten sonra herkes yoluna gitti.

Daha sonra Mâlik, Câbir'den verdiği malları geri istedi. Buna kızan Câbir beylerini toplayıp ne yapılması gerektiğini sordu. Onlar da işi kolaylıkla halletmek için kızı Mikdâd ile evlendirmesi gerektiğini söylediler. Câbir kabul etmeyince de tuzak kurmasını teklif ettiler. "Mikdâd'ı iyi karşılayıp düğün hazırlığı yapalım, ardından sarhoş edip uyutalım. Mâlik'e haber verelim, Mikdâd'ı yakalasın, sonra da Miyâse'nin çadırına Mâlik'i sokalım. Böylece Mikdâd ölür, Mâlik de kızı almış olur." dediler (s. 852). Mikdâd'ı tutsak ettiler. Miyâse gerdek çadırında Mâlik'i görüp hileye başvurdu. Mâlik, adamlarına Mikdâd'ı bir çadıra koymalarını ve sabah öldürüleceğini söyledi. Temîme Hatun oğlunun gelişine sevinmiş ama Müslüman olduğunu duyunca ona kin bağlamıştı. Olanları duyunca öfkesini unuttu ve hemen onu kurtarmak için Hz. Peygamber'den yardım istemeye gitti (s. 853).

Hz. Peygamber, Hz. Ali'nin evine gelerek Mikdâd'ın başından geçenleri anlattı. Hz. Ali'den amcası Abbas'ın oğlu Fazl'ı da yanına alıp Mikdâd'ı kurtarmalarını istedi.

Hz. Ali ve Fazl, Mikdâd'ın tutulduğu çadıra gelip onu kurtardılar. Mikdâd, nasıl geldiklerini sorunca Hz. Peygamber'in bir mucizesi olduğunu söylediler (s. 855). Sonra Hz. Ali kılıcını Mikdâd'a verdi. O da bütün askerleri öldürdü. Miyâse'yi de Mâlik'in elinden kurtardı. Miyâse Fazl'ın kılıcını aldı ve Mâlik'in atına binip askerleri gafil avladı. Mâlik'in öldürüldüğünü duyan halkı yurtlarına döndü. Câbir de akrabalarını ve atlarını alıp kaçtı. Kinde oğullarının uluları Mikdâd'dan af dilediler. Mikdâd da onları bağışladı.

Mikdâd'ın annesi Temîme, Medine'ye varıp Hz. Peygamber'i görünce hemen şahadet getirip Müslüman oldu. Oğlunu kurtarmasını istedi. Hz. Peygamber Hz. Ali'nin, oğlunu ve gelinini kurtardığını, yolda Medine'ye gelmekte olduklarını haber verdi. Kadını, Hz. Eyüb el Ensarî'nin evine yerleştirdiler. Birkaç gün sonra Mikdâd ve Miyâse ile beraberindekiler geldi. İki de huzurunda imanlarını tazelediler. Mikdâd getirdiği malları ashab arasında paylaştırdı. Mikdâd ölünceye kadar Hz. Peygamber'in yanında kaldı ve hizmetinde gazalara katıldı (s. 856).

4.1.2. 15. Yüzyıl Şairlerinden Muhammed'in Sîretü'n-nebî'si

Muhammed (öl. 15. yüzyıl?) tarafından 1 Rebûlâhîr 872/30 Ekim 1467 tarihinde telif edilen 15633 beyitlik *Sîretü'n-nebî* Türkçe siyerlerin en hacimlilerindedir. Bu siyer, Hz. Peygamber'in hayatını konu alan, ibaresinde sîret sözcüğü bulunan, siyer türünün bütün özelliklerini yansıtan, tamamı manzum olan ilk siyerdir. Muhammed ve eseri üzerine yapılan incelemelerde hayatıyla ilgili nerede doğduğu, kimlerden eğitim aldığı, kimlerden etkilendiği, ailesi ve çevresi hakkında

bir bilgiye rastlanmamıştır. Şairin bilinen tek eseri *Sîret*'idir. Muhammed, *Sîretü'n-nebî*'yi Bekrî'nin Arapça siyerinden faydalanarak nazmetmiştir. *Sîretü'n-nebî*'nin yazarının adı Muhammed olarak tespit edilse de "Yazıcızade Muhammed Efendi, Muhammed Halife, Mehmed Halife, Muhammed Hakkı, Muhammed, Mehmet, Derviş Öksüz, Abdullah Zahidî Efendi, Hasanoglu, Ahmedî Tâceddîn, Abdurrahman ve Molla Velî" isimleriyle de anılmaktadır (Özfirat, 2016, ss. 51-85). Muhtevası bakımından Darîr'in siyerinin nazma çekilmiş şekli gibi görünmesine rağmen ondan hiç bahsedilmemektedir. Sade ve samimi bir üslupla yazılan eser halk tipi bir mesnevidir. Eserin yazma nüshalarının çokluğu halk tarafından da çok sevildiğini göstermektedir (Özfirat, 2016, s. 10). Eserde, kahramanların tek başına bin kişiyle cenk edebilmesi ve bir orduyu tek başına yenebilmesi gibi destansı bir anlatım tercih edilmiştir. Mikdâd ile Miyâse hikâyesi, eserin 5425-6220 beyitleri arasında "Kissâ-yı Mikdâd Bin Esved Radıyallâhu Anhu Cengidür" başlığı ile bulunmaktadır. Bu eserdeki Mikdâd ve Miyâse hikâyesi 796 beyit hacminindedir.

Hikâyenin Özeti: Şair, önce âşıkların halini anlatmaya başlar, sonra da bir hadis nakleder. Medine şehrinde bir kıtlık olur ve sahabeler Hz. Peygamber'e gidip dua isterler. Allah'a dua eden Hz. Peygamber Mekkelilere ait bir kervan bulunduğunu, mal ve yiyeceklerle dolu olduğunu, söyler ve kervanı alıp gelmelerini emreder. Hz. Hamza ve yanındakiler üç gün yol gidip kervanı basarlar. Ebu Cehil'in oğlu Ömer'i de öldürüp bütün malı alırlar. Kervandaki bir Yahudi Mekke'ye varıp olanları anlatır. Ebu Cehil çok öfkelenir. Mekkeliler bu işe bir çözüm bulmak için toplanırlar. Ebu Süfyan'ın Kayser veya Kısra'dan yardım istemeleri fikrine karşı, Şeybe onlara yardım edecek kişinin Kinde kabilesi beyi Câbir olduğunu söyler. Dört bin askeri olduğunu ve güzellikte emsali olmayan kızı Miyâse'yi birçok bey ve ulu kişinin istediğini ama kızın kimseye varmadığını anlatır. Kızın tek isteği, eğer evlenecekse evleneceği kişinin kendisini er meydanında yenecek biri olmasıydı. İşte Mekkeliler şehrin ulularından birine bu kızı alabilirse bu sayede Câbir'in de desteği ile Muhammed'i yenebilirlerdi. Ebu Cehil ve adamları kara bir alem üzerine altınla Lât putunun adını yazar ve bin kişiyle Kinde kabilesine giderler. Ebu Cehil, Câbir'le görüşüp yiyip içtikten üç gün sonra geliş nedenlerini açıklar. "Bize göz kulak olun, arka çıkın, kızınız Miyâse'yi istemeye geldik." der. Câbir kızına danışır. Dört bir yana haberler salınır ve bunun üzerine civar illerden dört bin pehlivan gelir. Bir şölen tertip edilir. Yiğitler mücadeleye başlar, galip gelen Miyâse'nin karşısına çıkar fakat mağlup olur (b. 5425-5525).

Bir kişi daha vardı. Kinde kabilesinde fakir bir koyun çobanıydı. Güzellikte zengin fakat malda fakirdi. Bu yiğidin adı Mikdâd İbn-i Esved'di. Miyâse'nin şölenini haber alınca ona âşık oldu ve anasının yanına gelip merasime katılmak için izin istedi. Annesi başlangıçta karşı çıksa da Mikdâd bir kez aşk ateşine düşmüştü. Annesi de oğluna babasından kalma zırh, silah ve bir de at verdi. Oğlan çok sevinerek meydana gitti. Meydanda kimse karşısında duramadı. Miyâse bu yiğidi görünce hayran kaldı. Kızla karşı karşıya gelen Mikdâd kendini savundu. Türlü hamleleri ile Mikdâd'ı yenemeyeceğini anlayan Miyâse'nin bir hilesi vardı. Yüzünü açıp karşısındaki yiğidi hayran bırakıp bir hamlede onu alt ederd. Yine aynı hileye başvurdu. Mikdâd Miyâse'nin güzelliği karşısında hayran oldu ama gözlerini kapatıp ona mızrağının arkasıyla vurdu. Atından düşürdü. Hemen kızın yanına gidip aşkını itiraf etti. Karşılığında Miyâse de onun amcasının oğlu olduğunu ve ondan yüz çevirmeyeceğini söyledi.

Mikdâd atına binip evine gitti. Câbir, kızı Miyâse'nin yanına gelip birçok zengin beye varmadığı, sonunda bir derviş koyun çobanına yenildiği için kızdı. Miyâse ise önemli olanın para ve mal değil yiğitlik ve cesaret olduğunu, hem Mikdâd'ın yabancı olmadığını söyledi. Babası yüz çevirip beylerin yanına gitti. Ebu Cehil Câbir'i kızını Mikdâd'a vermesi için ikna etti (b. 5525-5625), Câbir Mikdâd'ı çağırttı. Ona kızı vereceğini fakat yüz değerli kumaş yüklenmiş deve, bin altın ve bin gümüş istediğini söyledi. Üç ay mühlet verdi ve anlaştılar. Mikdâd oradan ayrılıp Miyâse'nin yanına gitti. Olanı biteni anlattı. Ya gerekli mal ve parayı toplayacak ya da bu uğurda canını verecekti. Miyâse ile vedalaştı. Ayrılık acısına dayanamayan Miyâse babasına lanet etti.

Dayesini Mikdâd'ın ardından gönderip babasının istediklerini kendi malından ödeyeceğini söylemesini istedi. Fakat dayesinin nasihatini dinleyip vazgeçti (b. 5700).

Mikdâd istenilen malları haramilik yaparak toplamaya karar verdi. Yollara düşüp günlerce gittikten sonra bir kervana rast geldi. Nara atıp yollarını kesti. Adamların Benî Haşim uluları Abbas, Cafer ve Hamza olduklarını öğrenince yaptığına çok pişman olup af diledi (b. 5625-5725). Abbas ve yanındakiler Mikdâd'ı teselli edip bu yiğidin hikâyesini dinledikten sonra amcasının bu uğurda Mikdâd'ın ölmesi için bu işi yaptığını, bu kadar malın haramilik ile ele geçmeyeceğini, ellerindeki develeri yükleri ile Mikdâd'a verebileceklerini söylediler. Mikdâd, yirmi devenin yeterli gelmeyeceğini anlattı. Tekrar yola giderken Abbas ona bir nasihat etti. Nûşirevân İbn-i Kubâd isminde Irak padişahına gitmesini, onun çok cömert olduğunu söyledi. Mikdâd, Abbas'ın elini öpüp yola çıktı. Sonunda Karisiyye adında bir yere geldi. Burada şahın askerlerine yiğitliklerini gösterdi ve onlar da şaha mektup yazıp Mikdâd'ın durumunu arz ettiler. Padişah da huzuruna gelsin, diledi. Kısra'nın huzuruna çıkan Mikdâd padişahı sena etti ve beğenisini kazandı. İsteğini arz etti. Kısra, Mikdâd'dan yiğitliğini göstermesini istedi. Mikdâd yüz bin asker arasından seçilecek bin askere karşı tek başına mücadele edeceğini, eğer galip gelirse isteğini yerine getirmesini istedi. Bin asker hazırlandı, şah da yüksek bir yere çıktı. Mikdâd ben bu askerlerden birine süngü vurursam şah benim dileğimi yerine getirmez diye düşünüp süngünün ucundaki demiri çıkarttı ve yerine safrana batırılmış bir bez taktı. Böylece hangi askere dokunduğu belli olacaktı. Askerlerin arasına girdi ve bin askeri dağıtıp çıktı (b. 5725-5825). Şah onu çok beğenip kendi katında misafir etti. Altı ay boyunca ona izzet ve ikram edilmesini emretti. Hizmetçiler ve bahşişlerle gönlünü almaya çalıştı.

Öbür tarafta Kinde kabilesinde üç ay geçmesine rağmen Mikdâd dönmemişti. Bununla birlikte bir de vefat haberi gelince Miyâse kendini öldürmek istedi. Fakat etraftakiler engel olup babasına haber verdiler. Câbir hizmetçilere gözlerini Miyâse'nin üzerinden ayırmamalarını emretti. Miyâse günden güne eridi. Günü gecesi ağlamakla geçti. Mikdâd'ın ölüm haberine bir yandan inanmıyordu ama yapacak bir şeyi de yoktu.

Mikdâd'ın ölüm haberi duyulunca Mâlik adında bir kabile reisi Miyâse'yi babasından istedi. Malını yoluna döktü. Babası da kıza bile sormadan kabul etti. Miyâse bunu duyunca yine kendini öldürmek istedi. Fakat bu sefer de dayesi yetişti, elinden kılıcı aldı. Yine nasihat edip Miyâse'yi teskin etti (b. 5825-5925). Düğün hazırlıkları yapıldı. Miyâse'yi deveye bindirdiler, dört yüz asker ve başlarında Mâlik'in kardeşi ile gönderdiler.

Kısra'nın sarayında aşk ateşi ile yanan Mikdâd sonunda dayanamayıp şahın huzuruna çıktı. Gözlerinden kanlı yaşlar akıtarak yalvardı. Sevdiği kız için verilen sürenin dolduğunu, kızı başkasına verirlerse yaşayamayacağını söyledi. Şah da ona acıdı ve istediği malları vermeyi kabul etti. Ayrıca türlü nimetler ve asker de verip uğurladı. Padişaha çok sena edip yola çıkan Mikdâd, yolda Miyâse'yi götüren kervana rast geldi. Yanlarına gidip hemen gelini bırakmalarını, yoksa canlarını alacağını söyledi. Adamlar dört yüz kişiydi. Kızı vermeyi kabul etmediler. Mikdâd da Mâlik'in kardeşi Avre'yi ve birçok askeri öldürdü. Kafilde bir ihtiyar vardı. Herkesi öldürmemesi için bir plan yaptı. Mikdâd'a, Miyâse'ye sorulmuş kimi isterse ona varsın, dedi. Mikdâd bunu kabul etti (b. 5925-6025). Miyâse ve Mikdâd birbirini görünce medhiyeler düzdüler. İhtiyar ve oradakiler bunu görüp kabilelerine gittiler. Onları orada bıraktılar.

Mikdâd ve Miyâse kabilesine dönüp düğün yapmak için yola devam etti. Karşlarına iki atlı adam ve deve üstünde kadınların olduğu bir kervan çıktı. Kervanda Hz. Ali de vardı. Mikdâd kervana saldırdı. Hz. Ali onu uyarsa da dinlemedi. Mikdâd, Hz. Ali'ye ne kadar hamle yapsa da zarar veremedi ve Miyâse'nin yanına gelip tanıdığı kimseye benzemeyen bu yiğidi yenemediğini söyledi. Miyâse de yolundan dönmenin ona yakışmayacağını, gerekirse bu uğurda kendisi de savaşacağını söyleyip o yiğidi yenmesini istedi. Mikdâd tekrar Hz. Ali'nin karşısına geldi ve saldırdı. İki yiğit büyük bir cenk ettiler. Sonunda Hz. Ali Mikdâd'ı yere çarptı ve atından inerek

ellerini bağladı. Miyâse Hz. Ali'ye Mikdâd'ı öldürmemesi için yalvardı. Hz. Ali de Müslüman olması şartıyla onları bağışlayacağını söyledi. Kendini tanıttı. Hz. Muhammed'in amcasının oğlu olduğunu, onun yanına ehl-i beytini götürdüğünü, eğer kabul ederlerse Mikdâd ile yoldaş olmak istediğini söyledi (b. 6025-6125). Mikdâd'ın kalbi ona çok ısındı ve Müslüman oldu. Hemen ardından Miyâse de Müslüman oldu. Hz. Ali onlara bir dua öğretti. "Her nerede başınız sıkışırsa bu duayı edin, ben sizin yardımınıza yetişirim." dedi. Ayrıldılar ve yollarına gittiler.

Mâlik, kavmine gittiğinde olanı biteni öğrendi ve kalbi öfkeyle doldu. Câbir'e bir adam gönderip verdiği malları geri istedi. Câbir bu işe çok gücendi. Beylerini toplayıp bir tuzak kurdu. Mikdâd geldiğinde onu hoş karşılayıp düğün yapacaklar, ikdâd'a bir şarap içirip sarhoş olmasını sağladıktan sonra Mâlik'i çağıracaktı, Miyâse'yi ona verecekler, Mikdâd'ı da tutsak edeceklerdi. Planlarını uyguladılar. Mâlik gelip Mikdâd'ın ellerini demirle bağladı. Sonra da Miyâse'nin çadırına gitti. Mikdâd kendine gelince ağlamaya başladı. Hemen Hz. Ali'nin öğrettiği dua aklına geldi. Yalvarıp yakararak dua etti. Hz. Ali'yi çağırdı. Bunun üzerine çadırı yarıp Hz. Ali içeri girdi. Mikdâd'ı kurtardı. Fazl, Mikdâd ve Hz. Ali kâfirleri kırarak Miyâse'nin çadırına geldiler. Miyâse, Mâlik'e Hz. Ali'nin yetişip onları kurtaracağını, söylüyordu. Mikdâd daha fazla bekleyemedi ve içeri girip Mâlik'in başını kesti. Beraber bir tepeye çıktılar. Hz. Ali bütün kâfirleri kılıçtan geçirdi. Bunu görenler varını yoğunu bırakıp kaçtı. Müslüman olanların canlarını bağışlayıp mallarını geri verdiler. Mikdâd ve Miyâse diğer malları alıp Medine yoluna Hz. Ali'nin arkasından gittiler. Hz. Peygamber'in huzuruna çıktılar. İmanlarını tazelediler ve Hz. Peygamber onların nikâhını kıyıp bir de düğün yaptı. Mikdâd sahabeden oldu ve Hz. Ali'yi kardeş edindi. Birçok savaşa katıldı (b. 6125-6220).

Muhammed Siyerinden Mikdâd ve Miyâse ile İlgili Bir Bölüm

Kendü kendüzine didi şunları
Şol iki kişi elinden anları

b. 6073

Varup alup katayum bu mâluma
Öldüreyüm kim turursa yoluma

Depdi atın anlara ol nâmudâr
Çün yakıncak vardı gördi bir süvâr

b. 6075

Tulugası başında şebde elinde
Giyer cevşen kılıcı hem bilinde

Şöyle yaraşmış atı hem tonları
Sanki Hak bile yaratmış onları

Pes didi Mikdâd ki vir bu mâlları
Ger cihânda olmak istersen diri

Ger yakın gelsen gider tende başun
Ayrılup düşer yire başdan leşün

Ol yigit kakıdı sana vay didi
Ölümüne karşı gelme hây didi

b. 6080

Didi Mikdâd ne dir isen digil sen
Aluram senden işbu mâlları ben

Kim avumsın sen dahı mâlun dahı
Fayda kılmaz bu kıl u kâlün dahı

Didi var yoluna olgıl selâmet
Fuzûlluk eyleyüp olma melâmet

Magrûr olma rûzigâruna sakın
Bir kılıç her nesneyi kesmez yakîn

Her Alî adlu kişi olmaz Alî
Her denizün geçmege olmaz yolu

Döndi Mikdâd didi kim çok söyleme
Ceng idelüm gelgil ayruk söyleme

Gel erenler cengine gör sen beni
Sınaşalum hem göreyüm ben seni

Hamle kıldı üstine Mikdâd hemân
Karşu geldi hem ana ol pehlevân

Her ne denlü hamle kılrsa hem-çü şîr
Def ederdi hamlesini ol dilîr

Çok çalışdı bulmadı fırsat ana
Oldı nâçâr çekdi durdı bir yana

Pes atını dönderüp andan hemân
Geldi mâşûka katına pehlevan

Didi ana ya nigârum el-vidâ
Kim dükendi rûzigârum el-vidâ

Ben yanılmışam ki bu ol er degül
Gördüğüm kişilere benzer degül

Acebdür kurtulur isem ben anun
Elinden cânımı ol pehlevânun

Çok Arabda hem Acemde ser-keşân
İlla bu durur cihânda bir nişân

Bâz elinde serçeden kemter anun
Olmasaydum ben elinde' bter anun

Ol Miyâse didi kim yâ pehlevân
Âşık ölmekden kaçır mı yâ cüvân

Kendüni düvşürgil iy merd-i dilîr
Yüri aslan cengine iy nerre-şîr

Aslanisa n'ola ol iy pehlevân
Sen dahı aslansın u hem nev-cüvân

Gam yime uş ben dahı ceng kıluyum
Ölmek olursa ben öndin öleyüm

İşbu sözden gayret itdi pehlevân
Kendüzini devşürüp döndi revân

Vardı yine ol dilîrün cengine

Ol iki aslan dutuşdılar yine

Key ulu ceng eylediler bir zamân
Kakıdı ol pehlevân döndi hemân

Nâra urdı şöyle haykırdı dilîr
Gök yarıldı sanasın sarsıldı yir

Sundı Mikdâd'un yakasından hemân b. 6105
Dutdı sankim serçe dutdı bir şahân

Urdı yire indi atdan bağladı
Ol birisi bakdı gördi ağladı

Didi yâ Mevlâyı billâh sen anı
Dilerem öldürmeyesin sen bunu

Niçe gökçek yüzlü meh kim nev-cüvân
Gördüğüm yok böyle mahbûb pehlevân

Ol didi fikrüm benüm de ol durur
Böyle mahbûb pehlevân kim öldürür

Ben göreliden kıymamışamdur buna b. 6110
Yâr ola yoldaş ola direm bana

4.1.3. Münîrî'nin (öl. 1521?) Manzum Siyer-i Nebî'si

Amasyalı Münîrî İbrahim (öl. 928/1521?) tarafından ortaya koyulan yedi ciltlik *Manzum Siyer-i Nebî*, 866 varak hacminde ve 32475 beyitten oluşmaktadır. Münîrî bu eseriyle Türk edebiyatına en hacimli eserinden birini kazandırmıştır. II. Bayezid döneminde yazılan eserin tek nüshası Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'ndedir. Münîrî de manzum *Siyer-i Nebî*'sine Bekrî'nin *el-Envâr*'ını ve Erzurumlu Mustafa Darîr'in *Sîretü'n-nebî*'sini kaynak göstermiştir (Ay, 2007, ss. 122-123). Darîr ve Münîrî'nin siyerleri arasında muhteva açısından önemli benzerlikler vardır. (Özkat, 2011, ss. 216, 1231-1232, 289-290). Eserin 39a-62a varakları arasında "Hikâyet-i İslâm-Şuden]-i Mikdâd İbni Esved Radiyallahu² Anhu" başlığı ile 860 beyitlik kısımda Mikdâd ve Miyâse hikâyesi bulunmaktadır.

Hikâyenin Özeti: Şair Münîrî kendini ve şiirini medhettikten sonra Mikdâd'ın kahramanlıklarından bahsedeceğini söyler. Hz. Peygamber'in hicreti, Kureyş müşriklerini çok öfkelenmişti. Medine'ye saldırmak için yardım toplamak istiyorlardı. Bunun için Kayser ve Kısra'ya gitmeyi bile düşünmüşledi. Fakat Ebu Cehil bir toplantılarında Kinde kabilesi reisi Câbir ve onun dillere destan kızı Miyâse'den bahsetti. Bu kızı Kureyş'ten bir yiğit alırsa birlik olup Câbir'in de gücünü kendi güçlerine katarak, Muhammed'i bu sayede yenebileceklerini söyledi. Bu maksatla yola çıktılar. Üzerinde Lât ve Uzzâ putlarının adı yazılı kara bir bayrak ile Kinde kabilesine doğru gittiler. Kabileye yaklaşınca Câbir, çıkan tozdan korktu fakat gelenlerin Kureyşliler olduğu anlayınca gidip onları karşıladı. Yedirdi, içirdi sonra ne maksatla geldiklerini sordu. Ebu Cehil geliş amaçlarının kızını almak için bir dövüş müsabakası yapmak olduğunu söyledi. Câbir de sabah olunca hazırlanmalarını söyledi (b. 1435-1535).

Kinde kabilesinde yaşayan Câbir'in önceden ölen kardeşinin oğlu Mikdâd İbnü Esved adında bir genç koyun çobanlığı yapıyordu. Ama bir taraftan da iyi bir savaşçıydı. O gün o da olan biteni, Miyâse için yapılacak müsabakayı öğrenmişti. Hemen savaş aletlerini alıp zırhını

² Çalışmada ibare şöyle yazılmıştır: "Razı-Allâhu".

giydi. Annesini ikna edip kuyruğu ve kulağı kesik atına binerek geceden sabaha dek dolandı durdu.

Sabah olunca Câbir ve askerleri meydana geldiler. Kureyşliler askerleri ile yerlerini aldılar. Miyâse de yanında üç yüz kızla geldi ve saf tuttu. Ebu Cehil'in fikriyle askerler birbirinin kanını akıtmadan iki safa ayrılıp mücadeleye giriştiler. Kim en son kalırsa Miyâse ile karşılaşacaktı. Ama bu yöntemle bir sonuç çıkmadı. Başka bir yol düşünürlerken meydana Mikdâd çıkıverdi. Kısa bir şiir okuduktan sonra meydandaki dört bin askeri dağıtıp çıktı. Bunu gören ahali ve beyler şaşkına döndüler. Galip gelen savaşçının karşısına Miyâse çıktı (b. 1535-1635).

Her türlü hamleyi yapsa da Mikdâd bir şekilde kurtuldu. Miyâse de bir hileye başvurdu. Yüzündeki örtüyü kaldırıp güzelliği ile Mikdâd'ın aklını başından almaya çalıştı. Bu hilesine rağmen Mikdâd kızını alt ederek yakaladı. Miyâse kim olduğunu sorunca yabancı olmadığını, amcasının oğlu Mikdâd olduğunu söyledi. Miyâse de onu kabul etti. Miyâse'nin babası Câbir, kızını yenen yiğit savaşçının kardeşinin oğlu Mikdâd olduğunu öğrenince çok şaşırıldı. "Çoban bir fakirdir. Asla kızımı vermem." diye söyledi. Ama Miyâse bu fikirde değildi. Bir kere gönlünü Mikdâd'a kaptırmıştı. Asla başka bir şey düşünmüyordu. Fakir olması, çobanlığı umrunda değildi. Babası kızını bırakıp beylerin yanına döndü. Orada Ebu Cehil ile görüştü. Ebu Cehil Câbir'i kızını Mikdâd'a vermesi konusunda ikna etti. Câbir, oğlu Kenane'ye Mikdâd'ı alıp gelmesini emretti (b. 1635-1735).

Mikdâd'a söz verdiği gibi kızını almaya hak kazandığını söyledi. Ama mehir olarak siyah gözlü, kıvrıkcık kumral tüylü ve değerli kumaş yüklü yüz deve, ayrıca bin altın ve bin de gümüş istedi. Mikdâd bu istenenlere ek güzel kokular, anber ve miskler getireceğini söyledi. Üç ay mühlet verildi ve anlaşma şahitler huzurunda gerçekleşti. Ebu Cehil Câbir'le görüştü. Hz. Peygamber'e karşı olan mücadelelerini anlattı ve Câbir'den kendilerine destek olmasını istedi. Câbir de kabul etti. Kureyş beyleri de mutlu olup evlerine döndüler. Mikdâd annesine olan biteni anlattı. Miyâse istenilen mehiri duyunca çok üzüldü. Bu malı kendisi karşılamak istedi. Fakat Mikdâd bunu kabul etmedi ve yollara düştü. Yemen tarafına gitti. Yolda Hz. Peygamber'in amcası Abbas'ın ticaret kervanına rast geldi. Saldırmak için önlerine çıktı fakat kim olduklarını öğrenince yaptığına çok üzüldü. Haşimoğulları'na olan saygısından dolayı özür diledi. Ardından Abbas Mikdâd'a: "Gittiğin yol yol değildir. Eğer benim vereceğim mallarla işin hallolursa al hepsini sana vereyim." dedi. Mikdâd bunu kabul etmedi. Abbas Mikdâd'a Irak tarafına gitmesini, orada yeni tahta çıkan Kisra'nın cömert bir padişah olduğunu, ondan ne isterse alabileceğini söyledi. Mikdâd ellerini öpüp ayrıldı. Yollara düştü ve Kisra'nın sarayına ulaştı (b. 1735-1835).

Kisra'ya macerasını anlattı. Dört bin askeri nasıl mağlup ettiğine çok şaşırın Kisra, burada da aynısını yaparsa isteklerini yerine getireceğini söyledi. Mikdâd yüz bin askerden, bin asker seçmelerini talep etti. Üç gün hazırlığın ardından müsabaka için meydana geldi. Mikdâd Allah'a yalvardıktan sonra askerlerin karşısına çıktı. Fakat mızrağının ucundaki demirin yerine safranlı suya batırıldığı bir bez taktı. Kimsenin ölmemesi ve yaralanmaması için bu önlemi aldı. Askerlerin arasına girip hepsini dağıtıp çıktı. Şahtan askerlerin hepsinin üstünde sarı boya olduğunu, mızrakla onlara dokunduğunu, kontrol etmesini istedi. Kisra baktı ve Mikdâd'a, "Âferin!" dedi. Ona süslenmiş değerli bir at hediye etti. Bol ihsanla onu yanında tutmak istedi. Mikdâd orada bir müddet eğlence ve safa ile zaman geçirdikten sonra üç aylık sürenin dolduğunu fark etti. Kisra'ya gidip Miyâse'yi başkasına vereceklerinden korktuğunu söyledi ve şaha yalvardı. Şah da ona acıyıp istediği malları hazırladı. Fazlasıyla mal ve yanına bin de asker verip uğurladı.

Öbür taraftan Miyâse, üç ay boyunca günlerini elem ve gam içinde geçirmişti. Sonunda etrafındakiler bu koyun çobanının gelmeyeceğini söylediler. Miyâse'ye hiç sormadan civar kabile reisi Mâlik'e verdiler. Mâlik geldi. Kızı alıp memleketine götürmek için kardeşini görevlendirdi (b. 1835-1935).

Kardeşine eşlik etmeleri için iki yüz asker verdi. Kendisi de başka bir yoldan avlanarak kabilesine doğru yola çıktı. Mikdâd yoluna devam ederken bir kervana denk geldi. Bu alayın Miyâse'nin düğün kervanı olduğunu ve kervanın başında Mâlik'in kardeşi bulunduğunu öğrenince kendi kimliğini açıklamadan onun yanına gelip bir hamlede kafasını gövdesinden ayırdı. Ardından atına binip ona karşı koyanların canını bir bir aldı. Kafiledeki bir ihtiyar Mikdâd'a gidip boş yere kan dökmemesini istedi ve kıza, kimi sevdiğini sormayı akletti. Mikdâd da bunu kabul etti. Miyâse'ye hangisini istediğini sordular. O da Mikdâd'ın olduğu yerde başkasına bakmayacağını söyledi. Adamlar iki sevgiliyi orada bırakıp gittiler. Mikdâd ve Miyâse orada zevk ve safa içinde birkaç gün geçirdiler. Sonra yola çıkıp kabilelerine doğru gittiler.

Yolda bir kervana rast geldiler. Hz. Peygamber'in ehl-i beyti ve üç yiğitti bunlar. Mikdâd bunlara saldırıp ellerindekileri almak için hücum etti. Hz. Ali ise elinden mızrağı çekip aldı. Neden saldırdığını ve kim olduğunu sordu. Mikdâd başından geçen olayları ve yaptığı kahramanlıkları anlattı (b. 1935-2035).

Hz. Ali de kendini tanıttı ve Hz. Peygamber'in amcasının oğlu olduğunu söyledi. Ne kadar anlatmaya çalışsa da Mikdâd'ı ikna edemedi. Bunun üzerine öfkelenen Hz. Ali, Mikdâd'ı azarladı. Mikdâd tekrar saldırdı. Hz. Ali onu kolundan yakaladı ve fırlattı. Metrelerce öteye düşen Mikdâd kendinden geçti. Zeyd atından inip ellerini bağladı. Miyâse olan biteni görünce Hz. Ali'nin ayaklarına kapanıp Mikdâd'ı affetmesini istedi. Hz. Ali de İslam'a girmesi şartıyla onu serbest bırakacağını söyledi. Mikdâd Müslümanlığın ne olduğunu bilmediğini söyledi. Hz. Ali Allah'ın birliğini ve Hz. Muhammed'in beklenen peygamber olduğunu anlatınca gönlüne nur doldu. Önce Miyâse, sonra da Mikdâd Müslüman oldu. Mikdâd ile Hz. Ali kucaklaştılar. Hz. Ali onlara yeni dinin kurallarını öğretti. Ayrıldılar, yollarına devam ettiler.

Mâlik kabilesine varınca gelinin kaçırıldığını, kardeşinin de öldürüldüğünü öğrendi. Mikdâd'a kin bağladı. Bu sebeple Câbir'e bir adamını yollayıp mehir olarak verdiği bütün malları geri istedi. Câbir, Mikdâd'ın sebep olduğu bu durum üzerine çok öfkelenildi. Kavminin ulularını toplayıp Mikdâd ve Miyâse için bir tuzak kurdular. Kurdukları planı uygulayıp Mikdâd'ı hoş karşıladılar. Sonra da sarhoş edip Mâlik'e teslim ettiler. Mâlik, Mikdâd'ın boynunu zincirle bağladı ve bir çadıra götürdü. Başına bekçiler ve cellat dikti. Miyâse Mikdâd'ı beklerken çadıra Mâlik girdi: "Benim helalim olmuşken Mikdâd ile neden gittin, şimdi onu yakaladım sabah da idam edeceğim." dedi (b. 2035-2135). Bunun üzerinde Miyâse bir hileye başvurdu ve güçlü olduğu için onunla gitmeyi kabul ettiğini söyledi. Mâlik'e bir içki sofrası kuruldu ve eğlenmeye başladılar.

Mikdâd'ın annesi oğlunun Müslüman olmasına içerlemiş ve ona küsmüştü. Mikdâd'ın yakalandığını ve Mâlik elinde esir olduğunu duyunca bütün öfkesini unuttu. Oğlunu kurtarması için Hz. Peygamber ve Hz. Ali'ye haber vermek gayesiyle yollara düştü.

Mikdâd gece yarısı ayıldı ve neler olduğunu gördü. Birine sordu ve Miyâse'nin durumunu da öğrendi. Yüce Allah'a yalvarmaya başladı. Bunun neticesinde Hz. Peygamber olaydan haberdar oldu. Hz. Peygamber Hz. Ali'yi görevlendirip Mikdâd'ı kurtarmaya gönderdi. Hz. Ali ve Fazl şehrin dışındaki eğersiz ata binerek kısa zamanda on günlük yolu tamamladılar. Mikdâd'ın bağlı olduğu çadıra gelip onu kurtardılar. Mikdâd Hz. Ali'nin ayağına kapandı. Hz. Ali kılıcını, Fazl da zırhını Mikdâd'a verdi. Mikdâd çadırın etrafındaki askerlerin arasına daldı ve hepsini öldürdü. Miyâse'nin çadırına geldi. İçerde Mâlik'i oyalayan Miyâse'nin bahaneleri tükenmişti, artık kaçacak yeri kalmamıştı (b. 2135-2235).

Mâlik de onu yakalamıştı. Miyâse: "Yetiş ya Muhammed!" diye bağırırken Mikdâd çadıra girdi ve Mâlik'i öldürdü. Mâlik'in öldürüldüğü duyulunca askerleri de dağıldı. Câbir bu karışıklıkta yakınlarını alıp kaçtı. Kalan malları toparlayıp Hz. Ali'ye verdiler. Sonra Medine'ye doğru yola çıktılar.

Mikdâd'ın annesi Temîme, Hz. Peygamber'i görünce Müslüman oldu. Oğlunu kurtarması için yalvardı. Hz. Peygamber ona olan biteni anlattı. Allah'ın onlara yardım ettiğini söyledi. Sağ selamet dönüş yolunda olduklarını bildirdi. Temîme'yi birine misafir ettiler. Sonra Hz. Ali, Mikdâd ve diğerleri şehre geldi. Ensar ve muhacir onları karşıladı. Hz. Peygamber'in huzuruna gelip yüzlerini ayağına sürdüler. İmanlarını tazelediler ve Hz. Peygamber de onlara dua etti. Getirdikleri malı mülkü sahabilere dağıttılar. Mikdâd bundan sonra Hz. Peygamber'in hizmetine girdi ve gazâlara katıldı. Ömrünü bu şekilde geçirdi (b. 2235-2292).

Münîrî'nin Siyerinden Mikdâd ve Miyâse ile İlgili Bir Bölüm

Görince anları Mikdâd-ı pür-dil
Tam'a kıldı k'ala sanmadı müşkil

b. 2019

Çevürüp nîze depretmekle atı
Hücûm itdi gelür hışm ile katı

Aliyy-i Murtazâ gördi bir eren
Çıkuban tulb içinden sürdi yık-ten

Arab verziş gelişi kendü ammâ
Acem zînetleri birle mu'allâ

İmâme başda zer-beft ü kabâ hem
Revişde hem inân olmaz sabâ hem

Varınca Hayder-i Kerrâra karşı
Sünü sundı k'îçine düşe korhu

Velî bilmez ki ugradı garîme
Dilerse birde ider iki nîme

b. 2025

Sunınca nîzesin aldı elinden
Yağar Mikdâdun âteşler dilinden

Ele aldı bu kerre tığ-ı ser-tîz
Diler k'ide deminkinden katı hîz

Alî didi delü misin yigit sen
Hele söyleşelüm ber-vech-i ahsen

Sep âb-ı sabrı hışm odın söyündür
Görelüm aslı ne andan göyündür

İyitdi benven ol Mikdâd-ı Esved
Ki birdür bana bin merd ü eger sad

b. 2030

Hezârân gösterüp Rüstem nişânı
Çok itdüm erlik ile pehlevânı

Ser-â-ser mâ-cerâsın kıldı takrîr
Ne ise bu deme dek k'andı bir

Dönüp didi ya sen kimsin k'elümden
Alasın nîze korkmayup ölümden

İyitdi Murtazâ sen sini görme

Benem dimekle yumruğa tükürme

Ne denlü özüñ ise merd-i saf-der
Cihândur bunda çok olur dil-âver

b. 2035

Egerçi sil önine nesne turmaz
İricek bağre varlıktan dem urmaz

Dün içre görünür encüm hezârân
Toğınca mahv ider hurşîd-i tâbân

Hurûs ider egerçi turmadın ceng
Nic'ider ildüricek bâz ana çeng

Meseldür ğayrılardan yimeyen müşt
Sanur yumruğunu gürz itmege küşt

Nasîb olmuş sana hod-kâm kârı
Çıkarmayınız eldeki şikârı

b. 2040

Meseldür hod tama dirler yarar taş
Mu'ayyen taşla yarıldığı baş

Tama üç harfdür varı mücevvef
İder tûmâr-ı ömrin ehlinün lef

Olur zilletle yüz ehl-i tama hâr
Seheldür itme âsân işi düşvâr

Aliyy'ibni Ebî Tâlibdür adım
Şecâ'at üzre konmuşdur nihâdım

Resûlün ammi zâdı şîr-i Hakkam
Yimezven ejder olursan dahı ğam

b. 2045

Didi Mikdâd ko korkutma yolın
Ne sini bilürem ne Hak Resûlin

Hele bir hoş cüvânsın sözi tatlu
Ne hâsıl güft ü gûdan eyü yatlu

Sana cânunla mâlun kıldum in'âm
Kalanın aluram gayru var en'âm

İyitdi Murtazâ yüri hey oğlan
Dimâğunu fesâda virdi şeytân

Var işüne kazana karşı gitme
Ütüzürsin hep ütdüğünü itme

b. 2050

İşidince hemân Mikdâd bunu
Havâle itdi tiğ-i âb-gûnu

İşün sonını sanmamakla kat'â
Diledi kim dile çalup ser-â-pâ

Emîrû'l-mü'minîn ol şîr-i Yezdân
Bilegin kapdı elde tiğ-i bürrân

Sanasın kapdı ejderhâyı eren
Eyerden kaldurup gitdi sen ü ben

Yahûd ildürdi bebre şîr-i cengi b. 2055
Mu'allak çegzinür unutdı cengi

Kebûter düşdi ya şâhîn eline
Gider pervâz idüp ölüm iline

Kapup götürmege çekmeyen âsîb
Çeker mi zahmet atar nitekim sîb

Kolından töndürüp kim atdı Hayder
Mu'allak dönerek misl-i kebûter

Yire düşdi niçe adım ötede
Mecâli var mı Mikdâdun k'ötede

Tutulup nutkı gitdi kendüzinden
Belürsüz oldı gice gündüzinden

Biraz bi-hod yatup başın götürdi
Varup Zeyd anı bağlayup getürdi b. 2061

4.2. Mensur Eserler

4.2.1. Hikâyet-i Mikdâd

Ankara Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Yazma Eserler Kütüphanesi İsmail Saib Koleksiyonu, 441/2 numarada 45b-62b arasında kayıtlıdır. "Hikâyet-i Mikdâd" başlıklı bu nüshadan ilk kez İsmet Çetin bahsetmiştir (Çetin, 1997, s. 25). Daha sonra bu nüsha hakkında Hasan Kavruk da bilgi vermiştir (Kavruk, 1998, ss. 67-68). Mensur eserin iki yerinde konu ile ilgili küçük manzumeler bulunmaktadır. Eserin sonunda 26 Muharrem 1128 (21 Ocak 1716) tarihi düşülmüştür. Bu eserle ilgili Özkan Daşdemir tarafından bir çalışma yapılmıştır (Daşdemir, 2021, ss. 119-137).

Hikâyenin Özeti: Hz. Peygamber'in Mekke'den Medine'ye hicreti zamanında, Mekkeliler Hz. Peygamber'in güçlenmesinden rahatsız olmuşlar ve bir toplantı yapmışlardı. Bu toplantıda İran şahı Kisra'dan yardım istemeleri gerektiğini konuşular. Ebu Cehil ise Kinde Kabilesi reisi Câbir'in dört bin askeri ile Mekkelilere yardım edebileceğini söyledi (45b).

Câbir'in kızı Miyâse er meydanında onu yenen kişiyle evleneceğini duyurmuştu. Ebu Cehil, Kureyş'in yiğit askerlerini Miyâse ile mücadele ettirip içlerinden birinin galip gelmesi halinde evlilik bağı ile ortaklık sağlayarak Câbir'in desteğini almak istemekteydi. Bu fikir beğenildi (46a).

Hemen hazırlanıp yola çıktılar. Câbir yüksek bir yerden büyük bir toz bulutunun geldiğini görünce korktu. Hz. Peygamber'in geldiğini zannetti. Fakat Kureyş'in geldiğini öğrenince gidip onları karşıladı. Layıkınca misafir etti (46b).

Ebu Cehil, kızını alma niyetleri olduğunu, akrabalık bağı kurmak ve birbirlerine destek olmak istediklerini söyledi. Câbir bu fikre sıcak baktı ve kızının ertesi gün meydana onlarla mücadele edeceğini bildirdi.

Câbir'in ölen kardeşinden kalan Mikdâd bin Esved adında yetim bir yeğeni vardı (47a). Mikdâd'a babasından çok mal ve davar kalmıştı. Hergün kullarıyla gider ve koyun güderdi. O gün de koyun gütmeye gidince şehirde bir hareketlilik gözlemlemişti. Mekkelileri ve geliş

sebeplerini öğrenince Miyâse'yi korumak istedi. Annesi başta razı olmasa da Mikdâd artık büyümüş 17 yaşına gelmişti (47b).

Mikdâd babasından kalan zırhı ve silahı istedi. Askerleri izleyip geleceğini söyledi. Annesi silah ve zırhı getirdi. Amcasının atlarının arasından kulakları kesik atı da getirmesini istedi. Ata binip bir tepeye çıktı. Sabaha dek oradan meydana gözledi. Sabah olunca Câbir bin asker ile çıkageldi. Mekkeliler de geldiler (48a).

Miyâse de üç yüz kız arkadaşı ile geldi ve saf tuttu. Ebu Cehil'in fikriyle bir müsabaka yapıldı fakat sonuçsuz kaldı. Bu esnada Mikdâd ortaya atıldı (48b). Câbir'in askerlerinin hepsini dağıttı. Meydanın ortasında durdu. Bunun üzerine Miyâse Mikdâd'ın karşısına çıktı (49a).

Miyâse ve Mikdâd karşılıklı birkaç hamle yapsalar da ikisi de bu hamlelerden kurtuldular. Fakat Miyâse'nin böyle zorlu durumlar için bir hilesi vardı. Yüzündeki peçeyi açar sonra da bir silah darbesiyle rakibini yenerdi. Yüzünü açıp Mikdâd'a kim olduğunu, nereden geldiğini sordu. Mikdâd da yüzünü açtı ve yabancı olmadığını amcası oğlu Mikdâd bin Esved olduğunu söyledi. Atıyla Miyâse'ye doğru hücum edip atından düşürdü. Ellerini arkadan bağlamak isterken Miyâse böyle bir şeye gerek olmadığını söyledi (49b).

Mikdâd evine, Miyâse de çadırına gitti. Câbir ise kızının yanına gitti. Kızını yenen kişinin kardeşinin oğlu Mikdâd olduğunu öğrenince küplere bindi (50a). Miyâse'ye onun bir koyun çobanı olduğunu hatırlattı. Miyâse asıl önemli olanın yiğitlik olduğunu söyledi (50b). Câbir kızını Mikdâd'a vermek niyetinde değildi. Ebu Cehil, Câbir'i bu konuda ikna etti. Câbir biraz yumuşadı ve oğlu Kenan'a Mikdâd'ı çağırıp gelmesini emretti. Mikdâd atına atlayıp meydana geldi (51a). Câbir kızı Mikdâd'a vereceğini ama kıvrıkcık kızıl tüylü ve yükleri kumaş olan yüz deve, yüz altın ve bin de gümüşü mehir olarak istediğini söyledi. Mikdâd bu kadar malla birlikte bir de kâfur, şemime ve amber gibi kokuları da kendi ekleyerek mehiri artırarak kabul etti (51b).

Üç ay mühlet verildi. Mikdâd anasının yanına gidip olanı biteni anlattı. Şimdi de mal mülk toplamaya gidecekti. Annesi oğlundan ayrılacağı için çok üzüldü ve ağladı (52a). Miyâse de geldi ve kendi mallarını Mikdâd'a vermeyi teklif etti. Fakat Mikdâd bunu kabul etmedi ve yola çıktı. Günlerce yol gitti ve sonunda bir büyük kervana rast geldi. Bu kervan Hz. Peygamber'in amcası Abbas'ın kervanıydı (52b).

Mikdâd, yollarının üzerinde durdu. Abbas'ın kardeşi Hâcil Kureyş uluları olduklarının bildirdi. Bunun üzerine Mikdâd çok utandı ve özür dileyip başından geçenleri anlattı. Abbas, haramilikle toplanan maldan hayır gelmez, dedi. Eğer isterse ona bu kervandaki bütün malları vereceğini söyledi. Mikdâd mallarına el süremeyeceğini söyleyince Abbas da Mikdâd'a bir nasihat verdi (53a).

Irak tarafında Acem şahı Kısra'nın bu kadar malı Mikdâd'a verebileceğini söyledi. Mikdâd elini öpüp yola çıktı. Medâyin şehrine varıp Kısra'nın huzuruna vardı. Ona derdini anlattı. Kısra da Mikdâd'a eğer kavminde yaptığı gibi bin eri burada da yenebilirse isteklerini yerine getireceğini söyledi ve Mikdâd'ı ağırladılar (53b).

Kısra, adamlarına emretti. Yüz bin asker içinden bin asker seçildi. Mikdâd meydana çıkınca Kısra'nın dört fil üzerindeki tahtını ve kalabalığı görüp çok şaşırıp ve duygulandı. Burada tek başına kalmıştı, bir yardımcısı bile yoktu. Allah'a yalvardı (54a).

Allah da onun duasını kabul etti. Hatta onun Hz. Peygamber hizmetine girip bir İslam askeri olmasını irade etti. Ona yardımcı olacak bin melek gönderdi. Hepsi de Mikdâd suretindeydi. Mikdâd mızrağının ucundaki demiri çıkarıp safran suyuna batıracağı bezi yerine taktı ve askerlerin arasına daldı (54b).

Bin askeri dağıtıp çıktı. Askerleri getirdiler, hepsinin üstünde safran boyasını gördüler. Kısra bunu çok beğendi ve Mikdâd'ı Rüstem tahtına oturttu. Yedirdi, içirdi. Öbür taraftan Câbir üç aylık sürenin geçtiğini görünce kızını başka birine vermek istedi. İlk gelenleri Miyâse istemese de

Melik Reyah'a verdiler. O da memleketinde düğün etmek için kardeşi Abdullah ile Miyâse'yi gönderdi (55b).

Mikdâd Kısra'nın yanında dört ay kaldı. Sonunda şahın huzuruna çıktı ve sevdiğini başkasına vereceklerinden korktuğunu söyledi. Şahtan söz verdiği malları istedi. Kısra istenilen malın hazır edilmesini emretti. Mikdâd Kısra'ya çok hürmet ve teşekkür edip yola çıktı. Mikdâd yolda Miyâse'nin düğün kervana rast geldi (56a).

Melik bin Reyah'a Miyâse'nin verildiğini ve sözün bozulduğunu öğrendi. Bir darbe ile Abdullah'ın canını aldı ve karşı koyanları kılıçtan geçirdi. İçlerinden bir ihtiyar, bu yiğit Mikdâd bin Esved'dir. Biz bununla baş edemeyiz. Ben bir tedbir düşündüm, dedi (56b).

Miyâse'ye gittiler, Mikdâd'ı mı yoksa Reyah'ı mı istediğini sordular (57a). Miyâse Mikdâd'ı istedi. Adam kavminin yanına gitti ve oradan ayrıldılar. Malı mülkü de alan Mikdâd ve Miyâse yollarına devam ettiler. Mekke ve Medine arasından geçerken bir kervana daha rast geldiler. Bu kervan benim fetihimdir, diyen Mikdâd; bunları korkutup her şeylerini alayım, diye atını sürdü. Onlar Hz. Peygamber'in ve Ebubekir'in ehl-i beyti ve Hz. Ali idi (57b).

Hz. Ali kendini tanıttı. Mikdâd ise onları tanımadığını, kendisinin çok büyük bir savaşçı olduğunu, eğer malları bırakıp giderse Hz. Ali'nin canını bağışlayacağını söyledi (58a).

Hz. Ali ise ona çıktı. Mikdâd Hz. Ali'ye saldırdı. Önce mızrak savurdu. Hz. Ali mızrağı elinden alıp başka yere fırlattı. Bu sefer de kılıcı eline alıp hamle yapınca Mikdâd'ı bileğinden yakalayıp fırlattı. Yere düşen Mikdâd kendinden geçti. Hz. Ali Haris'e Mikdâd'ın ellerini bağlamasını emretti. Olanları gören Miyâse Hz. Ali'ye yalvardı. (58b). Hz. Ali Müslüman olması şartıyla canını bağışlayacağını söyledi. Hz. Ali İslam'ı, Kur'an'ı anlattı ve namaz kılmayı öğretti. Mikdâd Müslüman oldu.

Reyah kabilesine gelip olan biteni öğrenince çıldırdı. Hemen soluğu Câbir'in yanında aldı. Câbir beyleriyle istişare etti. Beyler, Mikdâd yoldadır, gelince Reyah'a Mikdâd'ın getirdiği mallardan ver, böylece konu kapansın, dediler. Câbir, Mikdâd'ın Müslüman olduğunu artık ona kızını veremeyeceğini söyledi (59a). Öyleyse, Mikdâd'ı hoş karşılayalım sonra tuzağa düşürüp Reyah'a verelim. Miyâse'nin gerdeğine de Reyah girsin, dediler. Böylece tertip kurdular ve uyguladılar. Mikdâd'ı yolda karşılayıp izzet ü ikram ile ağırladılar. Ardından ilaçla uyutup bir çadır direğine bağladılar. Sonra Reyah'ı çağırdılar, Reyah hiddet ile Mikdâd'ı öldürmek istedi. Şimdi baygın yatıyor, yarın istediğin gibi öldür, bugün gerdeğe gir, dediler (59b).

Temîme Hatun oğlunu kurtarmak istedi. Elinden bir şey gelmediğini görünce Hz. Muhammed ve Ali'den yardım istemek için Medine yoluna düştü. Gerdek çadırında Mikdâd'ı bekleyen Miyâse, Reyah'ın geldiğini görünce Mikdâd'ın başına bir hal geldiğini anladı. Reyah'ı istermiş gibi konuştu, Mikdâd'ın onu zorla kaçırdığını söyledi (60a).

Medine'de Hz. Peygamber Mikdâd ve Miyâse'nin başlarına gelen kötü durumu Hz. Ali'ye anlatıp hemen yetişmesini ve Mikdâd'ı kurtarmasını emretti (60b). Hz. Peygamber, şehir dışında yalnızca bir at olduğunu, Hz. Ali öne Fazl da arkaya binip gitmelerini söyledi. Onlar da kırk günlük yolu bir anda gidip Mikdâd'ın tutsak edildiği çadırın başına geldiler. Hz. Ali çadıra girdi (61a).

Mikdâd'ın elinde ve ayağındaki demirleri çözdü. Eline kılıcını verip Miyâse'yi kurtarmasını söyledi. Gece boyunca Reyah'ı oyalayan Miyâse'nin artık bahanesi kalmamıştı. Reyah sabah olduğunu görünce Miyâse'ye saldırdı ve kıyafetini yırttı. Bu sırada Mikdâd çadıra girdi ve Reyah'ı öldürdü (61b).

Reyah'ın kafasını bir ağaca asıp sabaha kadar onun askerlerini kırdılar. Reyah'ın öldüğünü gören askerler kaçtı. Câbir olanları görünce ehlini alıp o da kaçtı. Kinde kabilesi beyleri kefenlerini boynuna alıp Hz. Ali'ye iltica ettiler. Bütün malı mülkü getirdiler. Bu malları alan Mikdâd ve Hz. Ali Medine'ye döndüler.

Mikdâd'ın annesi, Medine'ye vardı. Hz. Peygamber'den yardım diledi (62a). Hz. Peygamber ona müjdeli haberi verdi. Hz. Ebubekir'e onu misafir etmesi için evine götürmesini emretti. Birkaç gün sonra Hz. Ali, Fazl, Mikdâd ve Miyâse geldiler. Hz. Peygamber onları karşıladı. Mikdâd ve Miyâse tekrar şehadet getirdiler. Getirdikleri bütün malı sahabe arasında paylaştırdılar. Mikdâd ve Miyâse ömürlerinin sonuna kadar orada kaldı (1128/1716) (62b).

4.2.2. Hâzâ Hikâye-i Mikdâd

Atatürk Üniversitesi Merkez Kütüphanesi Seyfettin Özege Bölümü, K.5298 numarada kayıtlıdır. Taş baskılı eserin temmet kaydında 1273/1857 tarihi geçmektedir. Mensur eserde bir manzume bulunmaktadır. Eser, 17 sayfa hacminindedir. Bu nüsha, Hasan Kavruk tarafından ilk defa ortaya konulmuş ve Özkan Daşdemir tarafından neşredilmiştir (Daşdemir, 2021).

Hikâyenin Özeti: Hz. Peygamber döneminde Medine'de bir kıtlık oldu. Müslümanlar Hz. Peygamber'e geldiler. O da bir kervandan haber verip alıp getirmelerini emretti. Hz. Hamza ve Zübeyr bin Avvam yanına askerleri alıp gittiler. Kervanı buldular. Kervandaki malları alıp kervanın başındaki Ebu Cehil'in akrabası Ömer'i de öldürüp Medine'ye geldiler. Bunları gören bir Yahudi gidip Mekke'de olayları anlattı (s. 2).

Ebu Cehil çok öfkedendi ve Mekke'nin ileri gelenleri ile bir toplantı yaptı. Burada Ebu Süfyan Kısra veya Kayser'den yardım alınabileceğini söyledi. Ebu Cehil de oraların çok uzak olduğunu, yardım isteyecekleri kişinin yakınlarındaki Kinde kabilesi olduğunu ileri sürdü. Kabile reisi Câbir'in dört bin askeri ve güzellikte emsalsiz bir de kızı olduğunu söyledi. Câbir'in kızı Miyâse'yi Mekke'nin beylerinden birine alırlarsa bu sayede Câbir'in askerleri de onlara yardım eder ve Müslümanları ortadan kaldıracaklardı. Miyâse çok cesur bir kızdı ve kendini er meydanında yenecek bir erkekle evlenmeyi kabul ettiğini duyurmuştu (s. 3).

Hemen hazırlanıp yola çıktılar. Bin kişiyle Kinde kabilesine gittiler. Câbir onları karşıladı. Develer kesti, ikramda bulundu. Üç gün onları misafir etti. Ardından Ebu Cehil geliş sebeplerini açıkladı. Câbir'den kızını istedi. Câbir'e, biz senin kulun olalım sen bize hâce ol, dedi. Câbir de kızı Miyâse'nin yanına gidip ona sordu. Her tarafa haber salınıp, etraftaki bütün yiğit savaşçılar da gelsin bir müsabaka yapalım, dedi (s. 4).

Mikdâd adında bir çoban vardı. Babası ölmüş yetim kalmıştı. Miyâse'nin olayını duyunca kalbi çarpmış ve aşk ateşiyle öğle vakti koyunları geri getirip annesinden izin istemişti (s. 5). Annesi vazgeçmesi gerektiğini söyledi. Fakat Mikdâd bir kere aşk ateşine düşmüştü. Annesinin sözleri hiç fayda etmedi. Komşularından bir kadın Mikdâd'ın ağlamalarını duyunca gelip evdeki aletlerden vereyim, dedi. Mikdâd'ın kendi atı da vardı, hemen hazırlandı, zırhı ve silahı kuşandı (s. 6).

Meydana gelip pehlivanlarla savaşmaya başladı. Kimse karşısında duramadı. Miyâse ve meydandakiler Mikdâd'a hayran kaldılar. Sonra Miyâse Mikdâd ile karşılaştı ve ona hamle yaptı. Fakat ne yaparsa Mikdâd'a bir zarar veremedi. Miyâse'nin böyle durumlar için bir hilesi vardı. Yüzünü açıp karşısındakinin akılını başından alır ve bir darbeyle mücadeleyi kazanırdı. Yine öyle yaptı ve yüzünü açtı. Mikdâd Miyâse'nin güzelliği karşısında kendinden geçti ama hemen aklını başına alıp mızrağın arkasını çevirdi ve gözlerini kapatıp Miyâse'ye vurdu (s. 7).

Attan düşürdü. Mikdâd: "Ben Mikdâd oğlu Esved'im!" diye bağırdı. Kız da: "Yabancıım değilsin, amcamın oğluymuşsun, artık ben sözümünden dönmem." dedi. Mikdâd buna çok sevindi ve evine gitti. Babası Miyâse'ye çok kızdı. Burada o kadar bey ve beyzade varken gittin, bir fakir çobanı mı buldun, dedi. Fakat Miyâse Mikdâd'ı beğenmişti. Babası yüz çevirip beylerin yanına geldi ve kızını Mikdâd'a vermek niyetinde olmadığını söyledi. Ebu Cehil araya girip Câbir'i ikna etti (s. 8). Oğlu Kenan'a haber verdi ve Mikdâd'ı çağırttı. Kızı ile evlenmesine izin vereceğini ama yüz deve yükü kumaş ve bin miskal altın, ayrıca gümüş yüklü yüz deve istediğini söyledi.

Mikdâd da bu mallar için zaman istedi. Üç ay mühlet verdiler. Mikdâd oradan ayrılıp Miyâse'nin yanına vardı. Olanları anlattı. Mikdâd ağlayarak kıza aşkını itiraf etti. Kız da bekleyeceğini söyledi. Mikdâd atına binip gitti (s. 9). Miyâse babasına beddua etti. Dadısını çağırıp bütün malını toplayıp babasına göndermesini, Mikdâd'ın bir yere gitmemesini istedi. Dadısı bunun doğru olmayacağını söyledi ve Miyâse'ye nasihat etti. Miyâse'nin gözlerinden yaşlar eksik olmadı (s. 10).

Mikdâd anası ile vedalaşıp düşünmeye başladı. Aklına haramilik yapmaktan başka bir şey gelmedi. Üç gün yol gitti. Dördüncü gün karşısına bir kervan çıktı. Hemen onlara saldırıp mallarını almak istedi. Fakat kervandakilerin Benî Hâşim uluları olduklarını öğrenince çok mahçup oldu. Bunlar Hz. Abbas, Hz. Hamza ve Cafer'di (s. 11). Mikdâd'ın hikâyesini dinleyince ona yardım etmek istediler. Ellerindeki develeri ona vermeyi teklif ettiler. Fakat Mikdâd verdikleri yirmi devenin yeterli gelmeyeceğini söyledi. Abbas ona Irak tarafında Nuşirevan adında cömert bir padişah olduğunu, derdini ona anlatırsa ancak bu kadar malı onun verebileceğini söyledi. Mikdâd elini öpüp yola çıktı (s. 12). Medâyin şehrine geldi. Şehrin girişinde bin kadar askerin bulunduğu meydanda nâra attı, yiğitlik gösterdi. Askerlerin başındakilerden birisi Mikdâd'ın derdini dinleyip padişaha bir mektup yazdı. Mikdâd'ı tanıttı (s. 13).

Padişah mektubu okuyunca Mikdâd'ı yanına çağırttı. Mikdâd padişahın huzuruna çıkınca Mikdâd'a ne istediğini sordu. Mikdâd da Miyâse'den ve amcasından bahsetti. Padişah Mikdâd'ın kabilesinde yaptığı kahramanlığı burada da göstermesi gerektiğini söyledi. Mikdâd bunu kabul etti. Yüz bin askerin içinden bin asker seçilmesini istedi. Onlarla tek başına mücadele edeceğini söyledi (s. 14). Padişah bin askeri meydana çıkarmalarını emretti. Mikdâd meydana çıktı ve safran suyu ile bir bezi ıslatıp onu mızrağın ucuna sardı. Bunu gören padişah insafli oluşunu beğendi. Mikdâd askerlerin arasına girip onları dağıttı. Birçoğunun vücudunda safran lekesi oldu. Bu gösteri karşısında padişah (s. 15) Mikdâd'ı sarayına yerleştirip emrine köleler ve hizmetçiler verdi. Ama Mikdâd çok üzgündü. Sarayda altı ay kaldı.

Öbür taraftan Miyâse, Mikdâd'ın dönüşünü beklerken ölüm haberini alınca kendini öldürmek istedi. Etrafındakiler yetiştiler ve mâni oldular. Babasını çağırdılar. O da başında bekçiler bıraktı, tâki kendisine zarar vermesin. (s. 16). Miyâse dertten eridi, soldu. Eğer başkasıyla evlenirse Mikdâd'ı belki unuttur, dediler (s. 17).

Mâlik adında bir kabile reisi vardı. Onunda Miyâse de gözü vardı. Câbir'e haber verdiler. Bir sürü mal teklif ettiler, o da mala tamah edip kızına sormadan kabul etti. Haberi alan Miyâse yine çok üzüldü ve canına kıymak istedi. Fakat dadısı yetişti ve ona Mikdâd'ın hayatta olabileceğini söyledi (s. 18). Miyâse'yi teselli etti. Mâlik ve adamları gelip Miyâse'yi aldılar, yanlarında dört yüz silahlı asker ve Mâlik'in kardeşi ile yola koyuldular.

Mikdâd en sonunda dayanamayıp, padişah huzuruna çıktı ve gözünden kanlı yaşlar dökerek ağladı. Padişaha derdini açtı. Verilen sürenin altı ay geçtiğini artık sabredemediğini yakardı (s. 19). Padişah onun bu haline çok üzüldü. İsteğini yerine getirdi. Yanına cariye ve askerler de verdi. Mikdâd mutlu mesut yola çıktı.

Yolda Miyâse'nin düğün kervanına rast geldi (s. 20). Mikdâd atını sürüp bir nâra attı ve adamlara kızı bırakmazlarsa hepsini öldüreceğini söyledi. Adamlardan biri dört yüz kişi olduklarını, kızı vermeyeceklerini söylediler (s. 21). Mikdâd ile cenk etmeye başladılar. Avra adında Mâlik'in kardeşi Mikdâd'a meydan okudu. Mikdâd da onu öldürdü (s. 22). Mikdâd ile savaşmayı bıraktılar ve bir teklif sundular. Miyâse'ye kimi istediği sorulsun, kimi isterse ona yar olsun, dediler. Kız, Mikdâd'ı isteyince de bırakıp gittiler (s. 23).

Mikdâd ve Miyâse memleketlerine gidip düğün yapacaklardı ardından da Acem ülkesine gidip Nuşirevan'ın tahtını ele geçirecekti. Bu amaçla yola çıktılar ve karşıdan bir kervanın daha geldiğini gördüler. Önlerinde iki atlı vardı. Birisi çok heybetliydi. Mikdâd atını sürdü. Adamlara

ellerindeki develeri ona verirlerse gitmelerine izin vereceğini söyledi. Adamlardan biri Mikdâd'a biraz nasihat etti ama Mikdâd hiç kulak asmadı (s. 24).

Cenk başladı. Mikdâd ne kadar uğraştıysa da bir tek darbe vuramadı. Geri dönüp Miyâse'ye böyle yiğit görmediğini söyledi. Miyâse de gerekirse kendisi de savaşaacağını, cenkten geri dönülmeyeceğini söyledi. Mikdâd tekrar saldırırsa da bu yiğidi alt edemedi, yiğit sonunda Mikdâd'ı tuttuğu gibi yere çarptı. Mikdâd kendinden geçti. Yakalayıp bağladılar. Mikdâd'ın halini gören Miyâse ona kıymamaları için yalvarmaya başladı (s. 25).

Yiğit de Müslüman olması şartıyla onu serbest bırakacağını söyledi. Bu yiğit Hz. Ali idi, yanındakiler de Hz. Peygamber'in ehl-i beytiydi. Mekke'den Medine'ye gidiyorlardı. Mikdâd ve Miyâse Müslüman oldular. Hz. Ali, Mikdâd'a amcan sana bir fenalık edecek olursa bu duayı oku, dünyanın öbür ucunda olsam da gelir, seni kurtarırım, dedi (s. 26).

Mikdâd kabilesine, Hz. Ali de Medine'ye doğru yola koyuldu. Fakat öbür taraftan Mâlik kabilesine varınca olan biteni öğrenmiş ve Câbir'e adam gönderip verdiği bütün malı geri istemişti. Câbir bu olaya çok kızıp beyleri ile bir plan yaptılar. Mikdâd'ı hoş karşılayıp hizmet edelim. Düşün hazırlığı yapalım. Gerdek gecesi Mikdâd'ı sarhoş edip Mâlik'e yakalatalım dediler (s. 27). Bu planı uyguladılar. Mâlik Mikdâd'ın ellerini ve ayaklarını demirle kelepçeleyerek Miyâse'nin yanına gitti. Mikdâd ayılınca ağlayıp Hz. Ali'nin öğrettiği duayı etmeye başladı. Hz. Ali de geldi ve Hz. Peygamber'in kendisini gönderdiğini söyledi. Mikdâd'ın ellerini ayaklarını çözdü. Bir de kılıç verdi, oradaki adamları kılıçtan geçirdiler (s. 28). Miyâse'nin çadırının başına geldiler. Mikdâd çadıra girip Mâlik'in bir kılıçla başını gövdesinden ayırdı. Bir tepeye çıkıp kâfirleri kılıçtan geçirdiler. Canını seven kaçtı. Müslüman olanların mallarını bağışladılar (s. 29). Olmayanları öldürüp mallarını da yanlarına alıp Medine yoluna düştüler. Hz. Peygamber'in huzurunda yeniden iman getirip nikâh tazelediler. Bir daha da oradan ayrılmadılar. Mikdâd bütün gazâlara katıldı. Hz. Ali ile kardeş oldu. Ömrünü böylece geçirdi (s. 30).

4.2.3. Târih-i Mikdâd Bin Esved Talkan Şehrinde Etdüğü Cengi

Eserin nüshası Koyunoğlu Şehir Müze ve Kütüphanesi, 11866 numarada kayıtlıdır. 77 varak hacmindeki mensur eserin sonunda 1271/1855 tarihi bulunmaktadır. Özkan Daşdemir tarafından neşredilmiştir (Daşdemir, 2021, ss. 161-232). Eser, Mikdâd ve Miyâse hikâyesinin devamı niteliğindedir. Olaylar Miyâse'nin ölmesi ile başlar. Bu kapsamda Mikdâd cesareti ve güzelliği ile meşhur Talkan şahının vezirinin kızı Aniye-zaman ile evlenmek niyeti ile yolculuğa çıkar. Ateş perest bir kavimle İslam ordusunun mücadelesine dönüşen hikâyenin sonunda Mikdâd ile Aniye-zaman evlenirler.

Hikâyenin Özeti: Mikdâd ve Miyâse Medine'de yaşamaktaydı. Bir oğul ve bir de kızları vardı. Din yolunda hayat sürmekteydiler. Miyâse Kur'an âyetleri ezberlemektedir. Bir gün rüyasında cenneti görüp yemeklerinden yedi. Bu rüyasını Mikdâd'a anlattı. Mikdâd rüyayı Hz. Peygamber'e anlatınca Hz. Peygamber çok üzüldü ve ağladı. Rüyanın tabirinde Miyâse'nin öleceğini söyledi. Mikdâd bunu Miyâse'ye anlattı. Bir zaman daha yaşayıp bir gün Miyâse hastalandı. Evi temizleyip, yemekler yapıp, bütün kıyafetleri yıkadı. Namaz kılmaya başladı. Mikdâd'dan Hz. Ali ve Hz. Peygamber'i çağırmasını istedi. Onlara vasiyetini söyleyip öldü. Mikdâd çok üzüldü. Bir zaman kendine gelememi. Mezarından ayrılmadı. Hz. Peygamber'in uyarısı ile evine gitti ama yine de hiç konuşmaz olmuştu. Bir gün Hz. Peygamber ashabdan birilerine Mikdâd'a uygun bir eş bulup onu evlendirmelerini istedi. Mikdâd evlenmek istemediğini, hala gönlünün Miyâse'de olduğunu söyledi. Mikdâd, bir zaman sonra Miyâse gibi cesur ve güçlü biri olursa onunla evlenirim, dedi. Böyle birinin olup olmadığını araştırdılar. İki tüccar sahabeye sordular. Onlar da Talkan sultanının vezirinin kızı Aniye-zaman'ı anlattılar.

Kızın yiğitliklerini ve güzelliğini medhettiler. Evlenmeyi kabul etmediğini, kendisi ile evlenmeye gelenlerle cenk edip onları hile ile öldürdüğünü anlattılar. Mikdâd anlatılanlar karşısında kıza âşık oldu ve kimseye bir şey söylemeden sabah erkenden yola çıktı. Ama bu kavim ateşperestti. Mikdâd'ın tek başına gittiğini duyan Hz. Peygamber onu geri getirmeleri için arkasından birilerini yolladı. Fakat bulamadılar. Mikdâd günlerce yol gidip sonunda bir şehre vardı. Orada bir rahiple karşılaştı. Hz. Peygamber'i rüyasında gören rahip Müslüman olmuştu. Mikdâd'ın derdini anladı, onu misafir etti. Nasihat edip Talkan diyarına gitmemesini öğütledi. Mikdâd'ın gönlüne bir kez aşk ateşi düşmüştü. Artık geri dönmezdi. Rahip onu Talkan şehrinde aşçı olan kardeşine emanet etti. Selamını söyleyip, bu ateşe tapan toplulukla mücadelesinde Mikdâd'a yardımcı olmasını istedi. Rahibin kardeşi Mikdâd'a kızdan vazgeçmesini söylese de onu ikna edemedi. Bunun üzerine Mikdâd'ı farklı bir kimlikle şaha tanıtp kız ile mücadele etmesi konusunda razı ettiler. Kendini Merdan-ı Rum olarak tanıtan Mikdâd, Aniye-zaman ile cenk meydanında karşılaşp onu yendi. Kızı yendikten sonra gerçek kimliğini açıkladı. Müslüman olduğunu ve sözlerinde durup kıızı ona vermelerini istedi. Kızın babası Kayser, Mikdâd'dan dinini değiştirmesini, yoksa kıızı ona vermeyeceklerini söyledi. Mikdâd da kabul etmeyince askerlerle savaştı ve esir düştü. Bu durum Hz. Peygamber'e bildirilince hemen bir ordu yola çıktı. Kâfir askerleriyle büyük bir savaş başladı. Kayser'in kıızı da bu savaşlar sırasında Müslüman oldu. Mikdâd da savaş sırasında kurtarıldı. Mikdâd, Aniye-zaman'ı esir aldı. Savaş bütün şiddeti ile devam etti. Birçok sahabe şehit oldu. Hz. Peygamber çok dua etti. İslam ordusu kendisinden çok kalabalık olan kâfir ordusuna karşı mücadeleye devam etti. Hz. Ali bu savaşa henüz katılmamıştı. Sonunda Hz. Peygamber Hz. Ali'yi çağırdı. Seksen günlük yolu bir solukta aşan Hz. Ali bütün kâfirleri alt etti. Müslüman olanları affetti, diğerleri ya kaçtı ya da öldü. Kayser de haraç ödemeyi kabul etti. Müslümanlar Medine'ye geri döndüler. Hz. Peygamber aracılığıyla Aniye-zaman Müslüman oldu ve Mikdâd ile evlendiler. Hz. Peygamber de şahın kıızı Mahbeyruz'u nikâhına aldı.

4.3. Abdî'nin Müstakil Hikâyet-i Mikdâd ve Miyâse Mesnevisi

16. yüzyıl şairi Abdî'nin hayatı hakkında kaynaklarda bir bilgi bulunmamaktadır. Şair, Abdî mahlasını kullanmıştır. Şairin dört mesnevisi vardır. Bu mesnevilerden biri Mikdâd ve Miyâse hikâyesidir. *Hikâyet-i Mikdâd Bin Esved İmana Geldüğü ve Miyâseyi Alduğı* başlığı ile verilen nüsha, Hacı Selim Ağa Yazma Eserler Kütüphanesi Kemankeş Koleksiyonu 411'de kayıtlıdır. Abdî eserini 917/1511 yılında tamamlamıştır. Eser toplam 973 beyitten oluşmaktadır. Mesnevide ana başlıktan başka bir başlık kullanılmamıştır. Eserin 61-943. beyitleri hikâye bölümüdür. 944-970. beyitlerde ise eserin türü, kaynağı, yazıldığı yıl gibi bilgiler vardır. Eserin hatime bölümünde yazıldığı yıl meydana gelen Kızılbaş İsyanı'ndan bahsedilip, eser kısa bir münacat ve dua ile son bulur.

Mesnevinin giriş kısmında tevhid ve naatden sonra dört halifeye övgü ve asıl konuya girmeden önce sebab-i telif bölümü yer almaktadır. Abdî eserini yazarken faydalandığı kaynağı da belirtmiştir:

Lisânından Darîrün böyle tahrîr

Olunmuşıdı kılduk size takrîr (b. 944)

Abdî arkadaşları ile toplandıkları bir mecliste okudukları siyerde geçen hikâyeyi orada bulunanların isteği ile nazma geçirdiğini belirtmiştir. Şairin ifadeleri doğrultusunda, eser Erzurumlu Darîr'in siyerinin içindeki Mikdâd bin Esved ile ilgili kısmın nazma çekilmiş halidir.

Abdî'nin mesnevisi ile Darîr'in siyerindeki bölüm muhteva bakımından aynıdır (Gürtunca, 1963, ss. 838-856). Sadece küçük birkaç fark vardır. Örneğin annesi, Darîr'in siyerinde Mikdâd'ın hak dine girdiğini öğrenince öfkelenir. Fakat Abdî'nin eserinde bu kısım zikredilmemiştir.

Abdî'nin *Hikâyet-i Mikdâd Bin Esved ve Miyâse'si*, birden fazla dinî tür özelliği göstermektedir. Abdî, eserin son kısmında bu mesneviyi bir aşk hikâyesi, gazâvat ve mucizât olarak tavsif etmiştir:

Bu nâme mucizedür hem gazâvat

Gine maşûk u âşık hem hikâyet (b. 945)

Hikâyet-i Mikdâd Bin Esved İmana Geldüğü ve Miyâseyi Alduğu başlıklı bu mesnevi, Mikdâd ve Miyâse'nin merkezinde olduğu bir aşk mesnevisidir. Eserde Mikdâd bin Esved'in Hz. Ali ve kabilesi ile mücadeleleri anlatılmaktadır. Şair eserin bu yönüyle de bir gazâvat-nâme olduğunu ifade etmektedir. Eserin son kısmında Hz. Peygamber'in bir mucizesi aktarılmıştır. Bu rivayet muteber bir kaynağa dayandırılmamış olsa da şair, eserin mucizat özelliği taşıdığını ifade etmiştir.

Abdî'nin Mikdâd ve Miyâse hikâyesi Türk, İran ve Arap edebiyatları ve batıdaki destan metinleri ile bazı ortak motiflere sahiptir. Miyâse'nin Mikdâd ile evlenmek için er meydanında kendisini yenmesi şartını koşması batıdaki destan metinlerinde ve Doğuda İran ve Arap edebiyatlarında geçmektedir (Sağol, 2004, ss. 301-310). Türk edebiyatında da kimi metinlerde bu motif vardır: *Manas Destanı*'nda, Manas'ın oğlu Semetay ile Ayçörek güreşip sonunda evlenmişlerdir. *Dede Korkut Hikâyeleri*'nde ise Bamsı Beyrek, Banu Çiçek'i almak için çeşitli mücadeleler yapmıştır. *Koroğlu Destanı*'nda ise benzer bir motif bulunmaktadır (Sağol, 2004). *Bir Altay Masalı* adlı efsanede Aymangus isimli yiğit er meydanında sevdiği kız ile karşı karşıya gelmiştir (Ögel, 1993, s. 324). Mikdâd'ın fakir bir çoban oluşu, kızın babasının bu sebeple evliliklerine karşı çıkması da *Manas Destanı* ile ortak motiflerdendir.

Hikâyenin Özeti: Hz. Peygamber'in Mekke'den Medine'ye Hicreti ile Mekkeliler, Medine'ye giderek Müslüman olmaya başlamış ve bu Kureyş'in ileri gelenlerini rahatsız etmişti. Kureyşliler, yakınlarındaki kabilelerden destek istemeye karar verdiler. Ebu Cehil, komşuları olan Kinde kabilesine gitme fikrini ileri sürdü. Hz. Peygamber'le yapacakları savaş için destek talep edeceklerdi. Bunu da Kinde kabilesi reisi Câbir'in kızı Miyâse ile Kureyş'ten bir yiğidi evlendirerek sağlayacaklardı (b. 61-100).

Câbir'in kızı Miyâse, güzellik ve yiğitlikte eşsizdi. Erkekler gibi ata binip silah kullanabiliyordu. Kendisini savaş meydanında yenecek kişi ile evlenmeyi kabul edeceğini herkese duyurmuştu. Kureyş, Lat ve Uzza ilahlarının adı yazılmış siyah bir bayrak alıp yola koyuldular. Kinde kabilesine yaklaştıklarında Kureyşlilerin geldiğini haber alan Câbir onları karşıladı. Bir ziyafet verdi ve konuşup görüştüler. Ebu Cehil Câbir'e kızını almak niyetinde olduklarını ifade etti. Câbir kızı Miyâse'nin de fikrini alarak bir gün sonra er meydanında karşılaşmanın yapılmasını uygun gördüler (b. 100-170).

Câbir'in eskiden ölen bir kardeşi vardı. Ondan kalan karısı Temîme Hatun ve Mikdâd isimli yetimi çobanlık yaparak yoksul bir şekilde yaşıyorlardı. On yedi yaşına gelen ve güzel bir yiğit olan Mikdâd, her zamanki gibi çobanlık yaparken kabilede bir hareketlilik olduğunu görmüştü. Akşam eve dönünce annesi ile konuşup olaylardan haberdar olmuş ve yaşananlara yabancı kalmak istememişti. Annesine babasının bu kabilenin ileri gelenlerinden biri olduğunu, ondan kendisine kalan yeri doldurmak istediğini, bu sebeple bir ata binip babasının zırhını giyip silahını kuşanarak olaylara dâhil olmak istediğini söyledi. Temîme Hatun başta rıza göstermese de oğlunu kıramadı ve isteklerini yerine getirdi (b. 173-214).

Mikdâd babadan kalma zırhı giyip silahını eline aldı. Yiğitlerin meydanına girip aralarına karıştı. Nasıl bir müsabaka tertip edileceği tartışılıyordu. Ebu Cehil'in teklifi ile bir müsabaka yapıldı fakat sonuç çıkmadı. Mikdâd ortaya atılıp dört bin askere meydan okuyarak onları mağlup etti ve meydanın ortasında durdu. Bu olay karşısında insanlar şaşkına döndüler. Miyâse'ye haber salındı, mücadele için hazırlanıp geldi. Cenk meydanına çıkıp Mikdâd'a saldırdı. Ancak bütün gayretine rağmen Mikdâd'a hiçbir şey yapamadı. Bu gibi durumlarda Miyâse'nin başvurduğu bir hile vardı. Karşısındaki savaşçının dikkatini dağıtmak için peçesini

açar ve serseme dönen rakibini mağlup ederdi. Bu sefer de aynı şeyi yaptı. Güzel yüzünü gören ve sözlerini işiten Mikdâd'ın aklını başından aldı. Mikdâd kızın güzelliği karşısında hayran kaldı ve onu çok beğendi. O da yüzünü açıp Miyâse'ye cevap verdi ve amcasının oğlu olduğunu söyledi. Ardından da bir anda atını ileri sürdü ve kıza hamle yapıp onu atından düşürdü. Atından inip ellerini arkasından bağlamak istedi. Fakat Miyâse halkın gözleri önünde onu küçük düşürmemesini istedi. Mikdâd bu isteğini yerine getirdi ve onu serbest bıraktı (b. 215-280).

Cenk meydanından ayrılan Mikdâd, annesinin yanına gitti. Silahını ve zırhını bırakıp çobanlık yapmaya devam etti. Câbir, kızını mağlup eden yiğidin kardeşinin oğlu Mikdâd olduğunu duyunca çok şaşırıldı. Fakir bir çoban olmasından dolayı Mikdâd'ı kınadı. Miyâse ise tam tersine önemli olanın yiğitlik olduğunu, malın mülkün değersiz olduğunu düşünüyordu (b. 281-309).

Ebu Cehil söz verdiği gibi Miyâse'yi Mikdâd'a vermesi hususuna Câbir'i razı etmeye çalıştı. Bu çabalar sonunda Câbir ikna edildi ve oğlu Kinane vasıtasıyla Mikdâd'ı çağırdı. Kabilenin ileri gelenleri ile bir araya geldiler. Câbir kızına karşılık çok fazla mal ve hayvan istedi. Bu istekleri: yüz deve ve bin altın ayrıca değerli kumaş ve değerli eşyalardı. Mikdâd kızın babasının isteklerini kabul etti ve ayrıca misk ve güzel kokular da getireceğini söyledi. Üç aylık süre zarfında malları getirmesi şartıyla kızı Mikdâd'a verdiler. Eğer getiremezse anlaşmanın bozulacağını ve kızı vermeyeceklerini söylediler (b. 310-370).

Câbir ve Ebu Cehil Kureyş'e destek olması konusunda anlaşmaya vardılar (b. 371-385)

Mikdâd başından geçenleri annesine anlattı. Miyâse babasının istediği şeyleri duyar duymaz Mikdâd'ın yanına gelip mehiri kendi parasından ödemek istediğini söyledi. Mikdâd bu teklifi reddetti ve annesi ile vedalaşıp oradan ayrıldı. Yola çıkıp kervan aramaya başladı. İstenilen malları kervan soyarak tedarik etmek istiyordu. Bu amaçla Yemen tarafına gitti. Bir kervana rast geldi. Bu, Hz. Peygamber'in amcası Abbas'ın kervanıydı. Mikdâd kim olduklarını öğrenince yaptığına pişman oldu. Başından geçenleri onlara hikâye etti. Abbas Mikdâd'ı dinledikten sonra ona bazı tavsiyelerde bulundu. Yağmacılıkla bu kadar malın elde edilemeyeceğini söyledi. Ancak Acem şahı Kisra'nın ona yardım edebileceğini, ona gitmesi gerektiğini anlattı (b. 387-435).

Mikdâd Abbas'la vedalaşıp Acem memleketine doğru gitti. Kisra'nın huzuruna varıp başından geçen macerayı anlattı. Kisra Mikdâd'ın anlattıkları karşısında hayrette kaldı. Özellikle binlerce askeri tek başına nasıl mağlup ettiğini sordu ve buradaki askerleri de aynı şekilde yenilirse ona inanacağını söyledi. Mikdâd burada biraz dinlendi. Ardından bir müsabaka tertip edildi. Kisra'nın bin seçkin askeri saf tuttu. Kisra müsabakayı izlemek için fil üzerindeki tahtına kuruldu. Mikdâd daha önce hiç böyle bir kalabalık ve ihtişam görmemişti. Yalnızlığı ve garipliğinden dolayı duygulanıp Allah'a münacatta bulundu (b. 438-484).

Askerlerle karşılaşmadan önce mızrağının ucundaki demiri çıkarıp yerine safran boyalı bir bez taktı. Kisra müsabakayı başlattı. Askerler ve Mikdâd çarpışmaya başladı. Mikdâd kısa bir süre içinde askerlerin arasından çıkıp geldi. Kisra Mikdâd'ın yaptıklarını hayranlıkla izledi. Mikdâd Kisra'ya nasıl bir plan yaptığını anlattı. Bütün askerlerin üzerinde sarı renk olduğunu gördüler. Mikdâd, bin silahlı askerin hepsine mızrağı ile dokunmuştu fakat kimse ona dokunamamıştı. Kisra Mikdâd'ın yanında kalmasını istedi (b. 485-518).

Verilen üç aylık süre dolmuştu. Bunu bahane eden Câbir sözünden döndü ve kızını başkasına vereceğini duyurdu. Komşuları olan Sünbüs kabilesinin reisi Mâlik zengin bir adamdı. Bu sebeple Câbir'i ikna etmesi zor olmadı. Miyâse'nin Mâlik'le evlenmesine karar verildi. Bu konuda kızın fikri bile alınmadı. Oysaki Miyâse Mikdâd'a sevdalanmıştı. Bu sebepten Mâlik ile evlenmeyi kabul etmedi. Kabilenin yaşlıları Miyâse'yi bir şekilde ikna ettiler. Çaresiz Miyâse boyun eğmek zorunda kaldı. Mâlik düğün hazırlıkları için biraderi Abdullah ve beraberindeki askerlere Miyâse'yi emanet edip gönderdi. Kendisi de avlanmak için diğer güzergâhtan kabilesine doğru yola çıktı (b. 520-541).

Şahın misafiri olan Mikdâd hayli zaman sarayda vakit geçirmişti. Kendisine verilen mühletin geçtiğinin farkında bile değildi. Bir gün bunun farkına vardı, geri dönmesi gerektiğini düşündü. Hemen Kısra'nın yanına gitti. Kızı almak için verilen zamanın gelip geçtiğini, eğer vadettiği mallarla kabilesine dönmezse amcasının sevdiği kızı başkasıyla evlendireceğini söyledi. Kısra adamlarına Mikdâd'ın ihtiyacı olan her şeyin en kısa zamanda temin edilip hazırlanmasını emretti. Bin asker de yolda Mikdâd'a eşlik edecekti. Mikdâd Kısra'ya dualar etti ve minnettar oldu. Şah ile vedalaşıp yola koyuldu (b. 545-565).

Hicaz tarafına geldiklerinde bir kervana rast geldiler. Mikdâd, bir gelin alayını andıran bu kervanda kimler olduğunu, nerden gelip nereye gittiklerini, Miyâse'nin başına gelenleri öğrendi. Kim olduğunu onlara bildirmede. Kervanın başındaki kişinin yanına gidip onunla konuşacağını söyledi. Abdullah'ın yanına gelerek bir hamle ile başını gövdesinden ayırdı. Kervandakiler karşı koymak istediler. Fakat Mikdâd ile başa çıkamadılar. İçlerinde tecrübeli bir ihtiyar vardı. Mikdâd'a bir teklifte bulundu. Miyâse'nin kararını sorup kız ne isterse onu yapalım dediler. Miyâse Mikdâd'ı tercih etti. Kervandakiler de yanlarında götürdükleri bütün malları orada bırakıp kabilelerine döndüler. Miyâse ve Mikdâd orada bir zaman kaldılar (b. 566-626).

Ardından kabilelerine gitmek için yola çıktılar. Medine ve Mekke dolaylarında bir kervan gördüler. Mikdâd onların mallarını almak için ileri atıldı. Bu kervanda Hz. Peygamber'in aile fertleri vardı. Mekke'den Medine'ye hicret ediyorlardı. Hz. Ali, Abdullah ve Zeyd bin Haris de kervanın güvenliğini sağlıyordu (b. 630-643).

Mikdâd atını Hz. Ali'ye doğru sürdü ve bir hamle yaptı. Hz. Ali ise Mikdâd'ın elinden silahını alıverdi. Mikdâd'a yumuşak huylu davranıp bilgece öğütlerde bulundu. Mikdâd, Hz. Ali'nin yiğitliği ve bilgeliği karşısında şaşırılmıştı. Karşısındaki yiğidin kim olduğunu merak etti. Lakin Hz. Ali kendini ve arkadaşlarını tanıttı onları tanımadı. Hz. Ali'ye bütün malların ve kervandaki insanların artık kendine ait olduğunu, eğer itiraz etmeyip bırakıp giderlerse canlarını bağladığını söyledi. Hz. Ali bu sözler üzerine öfkeleni ve Mikdâd'ı azarladı. Mikdâd bir kez daha hücum etti. Hz. Ali ise bu sefer Mikdâd'ı yere attı. Mikdâd kendinden geçti. Hz. Ali Zeyd'e gidip Mikdâd'ın ellerini bağlamasını emretti (b. 648-697).

Miyâse uzaktan Hz. Ali ve Mikdâd'ın cenk ettiğini görmüştü. Mikdâd mücadeleyi kaybedince koşarak geldi ve Mikdâd adına Hz. Ali'den af diledi. Bir müddet sonra Mikdâd kendine geldi. Hz. Ali, hak dine girmesi şartıyla onu bağışlayacağını söyledi. Mikdâd ve Miyâse'ye İslam'ın emir ve yasaklarını öğretti. Mikdâd ve Miyâse Hz. Ali'nin anlattıkları karşısında kalpleri iman ile doldu ve İslam dinini kabul edip Müslüman oldular. Hz. Ali ile vedalaşıp herkes yoluna devam etti (b. 698-726).

Sünbüs kabilesi tarafında ise Mâlik, kabilesine varınca Mikdâd tarafından kardeşinin öldürülüp gelinin de kaçırıldığını öğrendi. Câbir'e giderek bütün verdiği malı geri istedi. Mikdâd'ın yaptıklarına çok kızan Câbir ona kin bağladı. Kabilenin ileri gelenleri ile konuştu. Beyler önce kızı Mikdâd'a verip bu işi kolaylıkla çözmeyi önerdiler. Câbir Mikdâd'a artık kızını vermekten vazgeçtiğini söyledi. Bu sebeple beylerin teklifini reddetti. Beyler de Mikdâd'a tuzak kurup yakalamayı planladılar. Mikdâd'ı öldürmesi için Mâlik'e teslim ettikten sonra Miyâse'yi Mâlik'e verebilirlerdi. Bu plan kabul edildi ve uygulamaya konuldu. Önce Mikdâd ve Miyâse güzel karşılandı. Ardında da düğün hazırlığı başladı. Mikdâd sarhoş olunca Mâlik'i getirdiler. O da Mikdâd'ı yakalayıp hapsetti. Miyâse Mikdâd'ı beklerken Mâlik'in geldiğini gördü. Mâlik sabah olunca Mikdâd'ı asacağını söyledi. Miyâse kendilerine kurulan bu tuzaktan kurtulmak ve zaman kazanmak için Mâlik'e itiraz etmedi. Temîme Hatun oğlu Mikdâd'ın başına gelenleri görünce kimden yardım dileyeceğini şaşırıldı. Mikdâd'ın Müslüman olduğunu ve Hz. Peygamber'den yardım gelebileceğini düşünüp Medine yoluna revan oldu (b. 728-799).

Mikdâd yakalandığı yerde ayıldı. Ne hale geldiğini görünce ağlayıp sızlamaya başladı (b. 800-824).

Medine'ye varan Hz. Ali evinde namaz kılıyordu. Hz. Peygamber'in yanına geldiğini gördü. Hz. Peygamber Cebrail'in haber getirdiğini, Mikdâd'ın bir tuzağa düşürüldüğünü söyledi. Hz. Peygamber, Hz. Ali ve Fazl'ı Mikdâd'ı kurtarmaları için görevlendirdi. Hz. Ali'ye silahını kuşanmasını, şehrin dışında bulunan bir ata binerek Fazl ile gitmelerini emretti. Onlar da denileni yaptılar ve yola çıkıp bir anda Mikdâd'ın hapsedildiği çadırın yanına vardılar. Mikdâd'ı kurtardılar (b. 825-862).

Hz. Ali kılıcını ve Fazl da zırhını çıkarıp Mikdâd'a verdi. Mikdâd başında bekleyen nöbetçilerden başlayarak karşısına çıkan bütün askerleri kılıçtan geçirdi. Mâlik ve Miyâse'nin bulunduğu çadıra kadar geldi. Miyâse Mikdâd'ın yardıma yetiyeceğini umarak sabaha kadar Mâlik'i oyalamayı başarmıştı. Mâlik'in sonunda sabrı tükendi ve Miyâse'yi kolundan yakaladı. Miyâse Hz. Peygamber'den yardım istiyordu ve bağıyordu. Miyâse'nin sesini duyan Mikdâd çadıra girip Mâlik'in canını aldı. Çadırdan çıkıp askerlerle tekrar savaşmaya başladı. Sünbüs kabilesinin askerleri Mikdâd'ın karşısında duramadı. Zaten beyleri de ölmüştü (b. 863-900).

Olan biteni gören Câbir varını yoğunu alıp kaçtı. Kinde kabilesinin ileri gelenleri de Mikdâd'ın huzuruna gelip af dilediler. Mikdâd, Câbir ve Mâlik'in bütün mallarını getirmelerini istedi ve onları da affetti. Hz. Ali ve Mikdâd yanındakilerle birlikte Medine'ye doğru yola koyuldular (b. 905-912).

Kinde kabilesinde bu olaylar yaşanırken Temîme Hatun Medine'ye ulaşmıştı. Hz. Peygamber'in huzuruna çıkıp onu görünce hemen Müslüman oldu. Mikdâd'ı kurtarması için Hz. Peygamber'e yalvardı. Hz. Peygamber de Temîme'ye Mikdâd ve Hz. Ali'nin yaptıklarını haber verdi. Mikdâd'ın kurtarıldığını ve şimdi yolda olduklarını söyledi. Temîme Hatun'u Hz. Eyyübelensarî'nin evinde misafir ettiler. Birkaç gün sonra Hz. Ali, Mikdâd ve yanındakiler Medine'ye vardı. Ashapla görüştüler ve getirdikleri malları paylaştırdılar. Hz. Peygamber'in huzuruna çıkıp imanlarını yinelediler. Hz. Peygamber de onlara çokça dua etti (b. 913-940).

Abdî'nin Mikdâd ve Miyâse Mesnevisinden Bir Bölüm

Mukâbil yürüdü Şîr-i Hudâya
Salavât virip isen Mustafâya

b. 647

Alî gördü ki ol kavmün birisi
Seçildi çıkdı içinden irisi

Gelür kendüye diküben gözünü
Bu dahı ana dönderdi yüzünü

Arab tavrı turışı deprenişi
Sünü tutuşı vü ata binışı

b. 650

Velî geydügi tonlar mâlikâne
Özi benzerdi hem sâhib-kırâna

Arab cinsi Acem resmi kabâsı
Müzehheb cümle geydügi libâsı

Yakın geldi sünü urdı imâma
Bu kez işi irişiser tamâma

Çeküp alur sünüsün Şâh-ı Merdân
Yabana bırağur ol Şîr-i Yezdân

Kakıyup el kılıca urdı Mikdâd
Alînün üstine depdi yine at b. 655

Alî dir yâ fetâ sabr eyle bir dem
Erenlerden gazab gelmen olar kem

Suçumuz ne dürür bildür görelüm
Varısa borcımız sana virelüm

Neyiçün sen gelüp bu yolu kesdün
Ya neden ötürüdür bize kasdun

Didi Mikdâd ben tâze cüvânem
Velî erliklü gâyet pehlevânem

Benî Kindün benem fârislerinden
Şecâatlusıyam dört bin erinden b. 660

Acem milkine dahı varmışam bil
Kimesne olmadı bana mukâbil

Benî Câbirle olan mâ-cerâyı
Hikâyet kıldı bir bir ol arayı

Miyâsı Mâlike virdüklerini
Virüp iline gönderdüklerini

Gelürken anlara sataşduğunu
Kimin kırup kimisi kaçduğunu

Ne kim oldı Alîye didi bir bir
Şu kim penhânıdı eyledi zâhir b. 665

Dahı didi ne kişisin ki geldün
Sünümü çeküben elümden aldun

Eşidüp güldi anı Şâh-ı Merdân
Dönüp Mikdâd-ı Kinde eydür i cân

Dahı senden yege tuş gelmemişsin
El el üstine durur bilmemişsin

Neyiçün böyle gâfilsin i server
Cihân içinde sen misin hemân er

Şunu bilmez misin sîl suyu cârî
Yıkarsa ugrayup dâr u diyârı b. 670

Denize varacak çün anun ucu
Özüni mahv idüp kalmaya gücü

Dahı görmez misin gündüz yüzine
Giceye irse mahv ider özini

Bu resme olıcak ahvâl-i âlem
Yüri var garra olma sen de bu dem

Cüvânluğuna magrûr olma i yâr
Ki senden beg dahı merdânlar var

Sözün tut senden artucak bilenün
Nasîhat dinle gam görmeye cânun

b. 675

Yüri devlet sana bir kapu açmış
Hümâ kuşu gelüp üstünden uçmuş

Payuna kâni ol olma tamakâr
Meseldür az tam'ada çok ziyân var

Bizi hod kimdigümüz bilmedün sen
Bileydün olmazıdun bize düşmen

Hemân erlik degildür kuvvet ü let
Nazardur anlamakdur hem firâset

Dön imdi sana bizden fâyide yok
Yoluna git az işi eyleme çok

b. 680

Didi Mikdâd imâma yâ fetâ sen
Ne kişisin eyit tâ kim bilem ben

Benüm gibi cihân-gîr pehlevândan
Dilersin kurtarasın cân elümden

Murâdun bu ki beni korkudasın
Vehimli sözlerle sen gidesin

Îmâm eydür ki ehl-i Mekkeyem ben
Muhammed ammusunun oğlıyam ben

Alîdür bir adum zevce'l-Betûlem
Muhammed seyyidümdür Hakka kulam

b. 685

Didi Mikdâd bilemedüm ben anı
Ne gördüm seni ne eşitdüm anı

Sözi uzatma çok söyleme bana
Bağışladum senün başunu sana

Bana virgil bu mâlı bu tavarı
Mahâralar içindeki cevârı

Fütûhumdur komazam ben buları
Sana kurtulduğun yitmez mi bârî

Bu sözi işidüp kakıdı ol Şîr
Hey oğlan yüri vargil işine dir

b. 690

Bize ne virdünise algıl anı
Vegernî sonra görürsin ziyânı

Eşidüp ol sözi Mikdâd-ı Kindî
Kakıyuban Alî üzre depindi

Çeküben kılıcın itdi havâle
Diledi kim imâmı ire çala

İmâm anı görüp sundı elini
Tutar Mikdâdun ol sâat kolını

Kapar atından anı ol yegâne
Atar bir niçe adım yir yabane

b. 695

Varup düşdüğü yirde ol cüvânun
Gider bir niçe sâat akli anun

Devesinden inüben Zeyd ol dem
Elini ardına bağladı muhkem

b. 697

4.4. Sözlü Geleneğe Mikdâd ve Miyâse

Yazılı varyantları tespit edilen ve daha önce haklarında bilgi verilen Mikdâd ve Miyâse hikâyeleri zamanla din adamları ve meddahlar tarafından sözlü edebiyata taşınmıştır. Özellikle Mersin ve Hatay dolaylarında Aleviler arasında yaygın olarak anlatılan ve değişik versiyonları bulunan bir hikâyeye olarak yaşamaktadır. Sözlü gelenekteki Mikdâd ve Miyâse hikâyelerinde halk hikâyeciliği unsurları öne çıkmaktadır. Bu anlatılarda Mikdâd kimi zaman amcasının kızına âşık olup başlık parası kazanmaya giden bir genç olarak verilmiş, kimi zaman da henüz doğmadan babaları tarafından söz kesilen iki âşık olarak betimlenmiştir. Kimi anlatılarda ise düşmanları tarafından öldürülen Mikdâd dirilerek Miyâse ile evlenmiştir. Hikâyenin yazılı ve sözlü gelenekte ortak motifleri olmakla birlikte sözlü gelenekte bazı farklılıklar gözlemlenmiştir (Daşdemir, 2021, ss. 13-26).

Sözlü geleneğin yaşadığı şehirlerden biri olan Mersin’de Muğdat Dede olarak bilinen Mikdâd, halk arasında keramet sahibi bir Allah dostu olarak tanınmakta ve hakkında menkabeler anlatılmaktadır. Bunlardan biri “Muğdat Dede ve Amcasının Kızı Efsanesi”dir.

Efsanenin Özeti: Muğdat amcasının kızına âşık olur. O zamanlarda kızlar da en az erkekler kadar yiğit olduğu için kızın babası, kızını mağlup edecek kişiye vereceğini söyler. Kız meydana çıkıp birçok aday ile mücadele eder fakat kimse onu yenemez. Muğdat ise kızı yener ve evlenmeye hak kazanır. Ancak kızın babası fakir olduğu için kızı Muğdat’a vermeye razı olmaz. Muğdat kızı almak konusunda inat edince olan olur. Kızın babası Muğdat’ın canına kıyar. Bununla da kalmaz cesedini parçalara ayırıp bir posta koyar. Kızını da başkasına verir. Gerdek gecesi kapı çalınır, kızın annesi damat tarafının geldiğini düşünüp kapıyı açtığı anda karşısında Muğdat’ı görür ve çok şaşırır. Bu olayın ardından kızı, Muğdat’a verirler (Çıblak Çoşkun, 2013, s. 1209).

Halk arasında Muğdat’ın olağanüstülüğünü konu edinen yukarıdaki efsaneye benzer diğer anlatıdan söz edilir.

Anlatının Özeti: Muğdat fakir bir ana babanın evladıdır ve çok varlıklı biri olan amcasının kızına sevdalanır. Annesine bu niyetini ve evlenmek istediğini söyler. Annesi, fakir oldukları için önce kabul etmez fakat oğlunun ısrarı karşısında kabul etmek zorunda kalır. Kızın babası ise Muğdat’ın üstesinden gelemeyeceği isteklerde bulunarak işi yokuşa sürer. Muğdat, ölüm pahasına kendisinden istenilen malları getirir. Bunu gören amcası, şaşkına döner. Muğdat şartları yerine getirirse de yine de kızını ona vermek istemeyen baba bir hile planlar. Emrindeki adamlara Muğdat’ı gizli bir yere götürüp katletmelerini emreder. Adamlar, kızla buluşturacakları yalanıyla dağa götürdükleri Muğdat’ı vahşice katlederler. Geri döndüklerinde ise Muğdat’ı kızın yanında

canlı bulunca şaşırıp kalırlar. Anlatılana göre doğru yolu bırakmayan Muğdat aşk için her şeyi göze almış ve bu davranışı Allah tarafından hayatının bağışlanmasına sebep olmuştur (Çıblak, 1995, ss. 192-193).

Hatay dolaylarında anlatılan efsanelerle ilgili yapılan araştırmalarda, Edip Kızıldağlı ve Mehmet Karasu'nun ulaştığı Mikdâd ve Miyâse hikâyelerinin sözlü varyantları muhteva açısından yazılı gelenekteki hikâyelere en yakın olanlarıdır (Karasu, 2007; Kızıldağlı, 1978). Şimdilik Mikdâd ve Miyâse hikâyelerinin sözlü edebiyattaki yansımaları Mersin ve Hatay'la sınırlı kalmıştır.

Sonuç

Çalışmada, Hasan-ı Bekrî'nin 14. yüzyılda yazdığı Arapça siyerinde aslı bulunan ve tercüme yoluyla edebiyatımıza giren Mikdâd ve Miyâse hikâyesi ele alınmıştır. Bu hikâyede sahabeden Mikdâd bin Esved'in Müslüman olması ve amcasının kızı Miyâse ile evlenmesi anlatılmıştır.

Arap ve İran edebiyatı sahalarında, Mikdâd ve Miyâse hikâyesinin iki eserde öne çıktığı tespit edilmiştir. Bunlar Hasan-ı Bekrî'nin Arapça *el-Envâr* adlı siyeri ve Mirmizan Muhammed bin Muhammed'in *Miyâse ve Mikdâd* adlı Farsça eseridir. Ayrıca İran edebiyatında Miyâse'den bağımsız olarak Mikdâd bin Esved konulu 11 esere ulaşılmıştır.

Türkçe yazılmış siyerler, mensur metinler ve aşk-macera muhtevalı mesnevilerde Mikdâd ve Miyâse'nin konu edildiği altı eser tespit edilmiştir: Erzurumlu Mustafa Darîr'in *Sîretü'n-nebî'si*, Muhammed'in *Sîretü'n-nebî'si*, Münîrî'nin *Manzum Siyer-i Nebî'si*, Abdî'nin *Hikâyet-i Mikdâd Bin Esved İmana Geldüğü ve Miyâseyi Alduğu* başlıklı mesnevisi ile yazarı bilinmeyen *Hikâyet-i Mikdâd ve Hâzâ Hikâye-i Mikdâd* adlı iki mensur eserdir. Bu eserlerden üçü manzum, ikisi mensur, biri de manzum-mensur olarak telif edilmiştir.

Muhammed, *Sîretü'n-nebî* adlı eserini Bekrî'den tercüme etmesine rağmen eserinde Darîr'den bahsetmediği görülmüştür. Bununla birlikte eserde bazı ortak beyitlere ulaşılmıştır. Muhammed siyeri ile diğer Mikdâd ve Miyâse hikâyeleri arasında bazı muhteva farklılıkları tespit edilmiştir. Bu farkların en önemlisi Muhammed'in eserinin son bölümünde olayların çözümünde Hz. Peygamber'den rivayet edilen mucizeyi almaması ve bunun yerine Hz. Ali'yi ön plana çıkarmasıdır.

Mikdâd ve Miyâse hikâyeleri içinde en çok nüshası olan eserin Muhammed siyeri olduğu görülmüştür. Aslında Muhammed siyeri olan bazı eksik nüshaların farklı isim ve müellif adlarıyla kaydedildiği bilgisine ulaşılmıştır. Farklı isimlerle kaydedilmiş 14 Mikdâd ve Miyâse nüshasına bu çalışmada üç yeni nüsha daha eklenerek 17 nüshaya çıkarılmıştır.

Münîrî'nin siyerindeki Mikdâd ve Miyâse bölümünü Bekrî ve Darîr'den almıştır. Bu eser kurgu ve muhteva bakımından Abdî ve Darîr'in Mikdâd ve Miyâse hikâyelerine çok yakındır. Birkaç önemsiz fark dışında muhtevada birlik olduğu tespit edilmiştir.

Mensur eserlerden *Hâzâ Hikâye-i Mikdâd* başlıklı taş baskı nüshanın Muhammed siyeri ile aynı muhtevaya sahip olduğu görülmüştür. *Hikâyet-i Mikdâd* başlıklı mensur eser ise bir iki fark dışında Abdî, Darîr ve Münîrî'nin hikâyelerinden biri esas alınarak nesre aktarıldığı düşünülmektedir.

Mikdâd bin Esved'in konu edildiği, Miyâse'nin vefatı ve Mikdâd'ın Aniye-zaman'la evlenmesinin anlatıldığı mensur Mikdat'ın Talkan Cengi, Mikdâd ve Miyâse hikâyesinin devamı niteliğinde olduğu tespit edilmiştir.

Abdî'ye ait *Hikâyet-i Mikdâd Bin Esved İmana Geldüğü ve Miyâseyi Alduğu* başlıklı mesnevi Mikdâd ve Miyâse hikâyeleri arasında ayrı bir öneme sahiptir. Eserin müstakil ve manzum tek

Mikdâd ve Miyâse olduğu görülmüş ve manzum Mikdâd ve Miyâse hikâyeleri arasında 973 beyit ile en hacimli olduğu tespit edilmiştir.

Mikdâd bin Esved, İslamî kaynaklarda Hz. Peygamber'in sahabelerinden birisi olması yönüyle ön plana çıkarılmış, kendisine siyasî ve sosyal birçok önemli vazife verilmiştir. Hz. Ali ile yakın olması bakımından Mikdâd, Şiiler tarafından irtidat etmeyen nadir sahabelerden biri olarak kabul görmüştür. Mikdâd'ın, kaynağını dinî referanslardan alan edebî eserlerde efsanevî bir kahramana dönüştüğü görülmüştür. Bu dönüşümde, Mikdâd'ın edebî eserler ve sözlü gelenekteki şahsiyetinin tarihî kaynaklardakinden oldukça farklı şekilde anlatılmasının etkili olduğu söylenebilir.

Mikdâd ve Miyâse konusu, zaman içerisinde din adamları ve meddahlar tarafından sözlü edebiyat ortamına taşınmış, özellikle Mersin ve Hatay dolaylarında Aleviler arasında yaygınlaşmış ve değişik varyantları bulunan bir hikâye geleneğini oluşturmuştur. Mikdâd ve Miyâse'nin sözlü gelenekteki incelenen dört örneğinde halk hikâyeciliği unsurlarının daha baskın olduğu görülmüştür.

Abdî'nin mesnevisinden hareketle, çalışmada ulaşılan sonuçlardan biri, siyerler bir taraftan dinî türlerin teşekkülünü sağlamış, diğer taraftan da muhtevalarındaki kıssa ve hikâyeler vesilesiyle macera ve aşk konulu mesnevilere kaynaklık etmiştir. Tür yönüyle Mikdâd ve Miyâse, bir aşk hikâyesi olmasının yanı sıra Mikdâd'ın kahramanlıklarını anlatması ve Hz. Ali ile yaptığı mücadeleye yer vermesinden dolayı bir gazâvat-nâme özelliği göstermektedir. Hikâyeler, Hz. Peygamber'in bir mucizesini nakletmesi bakımından da mu'cizat-nâme özellikleri taşımaktadır.

Mikdâd ve Miyâse hikâyelerinde bulunan motifler incelenmiş, Türk edebiyatının bazı metinlerinde Mikdâd ve Miyâse hikâyesi ile ortak unsurlar tespit edilmiştir. Eserlerde Mikdâd, Miyâse ile evlenmek için onunla savaş meydanında mücadele etmiş ve yenmiştir: Manas Destan'ında, Manas'ın oğlu Semetay; Dede Korkut Hikâyeleri'nde de Bamsı Beyrek; bir Altay masalında Aymangus adlı karakter de evleneceği kızla er meydanında mücadele etmiştir. Ayrıca Mikdâd'ın çoban olmasından dolayı Miyâse'ye layık görülmemesi kurgusu ile babasının oğlanı kızı layık görmemesi de Manas Destanı ile ortak unsurlar olarak zikredilmiştir.

Yapılan bu çalışmada kaynaklarda adı çok az geçen Mikdâd ve Miyâse ile ilgili hikâyeler tespit edilmiş ve incelenmiştir. Mikdâd ve Miyâse etrafında oluşan hikâye geleneğinin yapılacak yeni çalışmalarla zenginleşeceği umulmaktadır.

Kaynakça

- Ali Muhammed Ali Dâhil. (2004). *Yâran-ı Muhammed Sergüzeşt-i Mikdâd - Süheyl - Osman bin Ma'zun-Câbir*. Sazman-ı Tebligât-ı İslamî.
- Altaylı, S. (2021). Sîret Eserlerine Gazelin Girişi ve Hasanoğlu'nun Kitâb-ı Sîretü'n-nebî Eserindeki Gazeller. *Karadeniz Araştırmaları Dergisi* 70, 353-371.
- Ay, Ü. (2007). *Münîrî (öl. 1521?)'nin Manzum Siyer-i Nebî'si Cilt.1 (İnceleme-Metin)*, Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü
- Birekul, M., & Yılmaz, F. M. (2001). *Peygamber Günlerinde Sosyal Hayat ve Aile -Sosyolojik Bir İnceleme-*. Yediveren Kitap.
- Çetin, İ. (1997). *Türk Edebiyatında Hz. Ali Cenknâmeleri*. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Çıblak Çoşkun, N. (2013). Yatır ve Ziyaretlerin Halk Kültüründeki Rolü Bağlamında Mersin'deki Muğdat Dede Türbesinin İncelenmesi. *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 8(1), 1205-1219.
- Çıblak, N. (1995). *İçel Efsaneleri Üzerine Bir Araştırma (İnceleme-Metinler)*, Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Daşdemir, Ö. (2021). *Mikdat ile Miyase ve Mikdat'ın Talkan Cengi Hikâyeleri*. Fenomen Yayıncılık.
- Ebû Şehâb. (18.yy). *Mikdâd*. Azadî.
- Efendioğlu, M. (1998). Sahâbe. *DİA* (C. 35, ss. 491-500). TDV Yayınları.
- Erkan, M. (1986). *Sîretü'n-nebî (Tercümetü'z-zarîr) İnceleme Metin*, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ertürk, M. (1998). Mikdâd b. Amr. *DİA* (C. 30, ss. 49-50). TDV Yayınları.
- Esir, H. A. (2019). XV. Yüzyılda Muhammed Tarafından Yazılan Manzum Sîret'in Nüshaları. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 41, 63-88.
- Fâtımâ Parsâ. (2009). *Mikdâd*. Şebreng.
- Fayda, M. (1998). Siyer ve Megâzi. *DİA* (C. 37, ss. 319-324). TDV Yayınları.
- Gürtunca, M. F. (1963). *Kitab-ı Siyer-i Nebi* (C. 2). Ülkü Yayınevi.
- Kaplan, Y. (2006). *Erzurumlu Kadı Mustafa Darîr'in Kitâb-ı Siyer-i Nebî'si*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Karasu, M. (2007). Antakya'da Derlenmiş Bir Halk Hikâyesi: Mikdat ile Miyase. *Kıbatek XIII. Edebiyat Sempozyumu* (ss. 269-274). Nobel Kitabevi.
- Kavruk, H. (1998). *Eski Türk Edebiyatı'nda Mensur Hikâyeler*. MEB Yayınları.
- Kızıldağlı, E. (1978). Antakya'da Bir Ziyaret Yeri: Şeyh Mikdat ve Miyase'nin Öyküsü. *Türk Folklor Araştırmaları*, 8499-8500.
- Kiraz, S., & Bilgin, E. (2022). Nesirden Nazma Aktarma Geleneği ve Abdî'nin Hz. Peygamber ile Hz. Hatice'nin Evlenmelerini Anlatan Mesnevisi Hikâyet-i Tezvîc-i Sultân-ı Enbiyâ. *Dil ve Edebiyat Araştırmaları*, 25, 501-534.
- Lutfullah Şirinzebân. (2008). *Dâstan-ı Mikdâd*. Zaîm Neşriyat.
- Mehdi Ali Kâsimî. (2014). *Mikdâd*. Levh-nigâr.
- Mirmizan Muhammed bin Muhammed. (16.yy). *Miyâse ve Mikdâd*. Kütübhan-e-i Genc-bahş-ı İslamabad. No: 10761.
- Muhammed Hasan Begî & İbrahim Hüseyin Begî. (2013). *Merdî Misl-i Mikdâd*. Medrese.
- Muhammed Muhammedî İştihârî. (1972). *Sîmâ-yı Mikdâd*. Peyâm-ı İslam.
- Ögel, B. (1993). *Türk Mitolojisi: Kaynakları ve Açıklamaları ile Destanlar* (2. bs, C. 1). Türk Tarih Kurumu.
- Özfırat, B. (2014). Türk Edebiyatının Manzum İlk Siyeri: Velî'nin Sîretü'n-Nebî'si. *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 12, 93-134.
- Özfırat, B. (2016). *15. Yüzyıl Şairlerinden Muhammed'in Sîretü'n-nebî'si* [Doktora Tezi]. Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü.
- Özkat, M. (2011). *Münîrî'nin Manzum Siyer-i Nebî'si Cilt 4-5 (Metin-İnceleme)* [Doktora Tezi]. Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü.
- Öztürk, N. (1997). *Siyer Türü ve Siyer-i Veysî (Dürretü't-tâc fî Sîreti Sâhibi'l-Mî'râc)*, Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özülkü, A. (2017). *Manzum Kısas (İnceleme-Metin)*, Yüksek Lisans Tezi, Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Poyraz, M. (2016). Mikdâd b. Amr'ın İslâm Tarihi'ndeki Yeri. *Bülent Ecevit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 6, 1-30.
- Sağol, G. (2004). Destan Kahramanlarının Evlenmek İçin Göstermek Zorunda Oldukları Hünerler. *Türklük Bilgisi Araştırmaları*, 28/1, 13.
- Seyyid Kemal es-Seyyid. (1996). *Mikdâd ibn Amr*. Ensariyan.
- Seyyid Mecid Nebevi. (2021). *Hz. Mikdâd Bin Esved Radiyallahuanh der-Bihârü'l-envâr*. Merkez-i Tahkikat Rayane-i Kaimiyye.

- Umrân Alizâde. (2007). *Talâyedârân-ı Âfitâb (Ebu Zer Gıfârî, Ammar bin Yâsir, Selmân-ı Fârsî, Mikdâd-ı Kendî)*. Risalet.
- Uzun, M. (1998). Türkçe Siyer Kitapları. *DİA* (C. 37, ss. 324-326). TDV Yayınları.
- Ünal, H. (2011). *Mikdâd b. Esved'in Hayatı ve Rivâyetleri*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Vâhid Pejuheş. (2012). *Mikdâd*. Mescid-i Mukaddes-i Cemkerân.
- Yaman, F. (2022). *Abdînin Mikdâd Bin Esved ve Miyâse Mesnevisi (İnceleme -Metin- Tıpkıbasım)*, Yüksek Lisans Tezi, Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yazar, S. (2011). *Anadolu Sahası Klasik Türk Edebiyatında Tercüme ve Şerh Geleneği*, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yılmaz, M. F. (2019). *Sünnet Medeniyeti*. Yediveren Kitap.